

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Гуманітарно-педагогічний факультет

УДК 327:93:(477+430)

ПОГОДЖЕНО

Декан гуманітарно-педагогічного
факультету

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач кафедри (в.о.) міжнародних
відносин і суспільних наук

Савицька І.М.

«___» _____ 2024 р.

Хвіст В.О.

«___» _____ 2024 р.

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему

**Міжнародна політика між Україною та
Німеччиною: історичний, гуманітарний та
безпековий вимір**

Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії»

Освітня програма «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії»

Орієнтація
освітньої програми освітньо-професійна

Гарант освітньої
програми канд. іст. наук, доцент _____ Кравченко Н.Б.

Керівник магістерської
кваліфікаційної роботи канд. іст. наук, доцент _____ Шевченко Н.В.

Виконала _____ Травінська К.О.

КИЇВ – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМАТИКИ.....	9
1.1 Стан наукової розробки теми дослідження.....	9
1.2 Теоретико-методологічні засади дослідження.....	14
Висновки до розділу 1.....	19
РОЗДІЛ II. СТАНОВЛЕННЯ ТА СУЧАСНІСТЬ МІЖДЕРЖАВНИХ ВІДНОСИН МІЖ УКРАЇНОЮ ТА НІМЕЧЧИНОЮ.....	21
2.1 Історія зародження зовнішньої політики між країнами.....	21
2.2 Відносини між Україною та Німеччиною сьогодення.....	33
Висновки до розділу 2.....	50
РОЗДІЛ III. ГУМАНІТАРНИЙ ТА БЕЗПЕКОВИЙ ВИМІРИ, ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ.....	52
3.1 Гуманітарний вимір міжнародної політики між Україною та Німеччиною...	52
3.2 Безпеківий вимір у відносинах між країнами.....	68
Висновки до розділу 3.....	85
ВИСНОВКИ.....	88
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	93

ВСТУП

Однією із найбільш важливих історичних подій на кінець ХХ століття, окрім розпаду СРСР та возз'єднання німецьких земель, є утворення нової незалежної країни – України, яка стала досить вагомим чинником створення нового устрою Європи.

Міждержавні відносини України та Федеративної Республіки Німеччини посідають вагоме місце в історичному минулому та сьогоденні згаданих країн, та всієї Європи загалом. Саме Німеччина однією з перших визнала незалежність України, та почала будувати тісні зв'язки, оскільки обидві країни бачили необхідність у створенні нової, об'єднаної Європи зі спільними цінностями. Саме в день підписання Спільної Декларації про основи відносин між країнами, вони показали свої наміри на довготривалі відносини на основі рівності та взаємовигоди.

Важливим чинником формування українсько-німецьких відносин є співпраця в межах Євросоюзу. ФНР завжди була прихильником вступу України до Європейського Союзу, країна надавала технічну та грошову допомогу задля підтримки реформування в Україні. ЄС є важливим аспектом українсько-німецьких відносин, оскільки союз надає основу співпраці та сприяє стабільності та безпеці у регіоні.

Також, Україна та Німеччина мають досить вагому історію гуманітарної співпраці в галузях освіти та науки, культури та мистецтва. Українські письменники, художники та музиканти зробили значний внесок у культуру ФРН, в свою чергу і німецька культура мала свій вплив на Україну. Детальне висвітлення цього аспекту надає можливість окреслити перспективи та сприятиме вдосконаленню українсько-німецьких відносин.

На сьогодні Україна знаходиться у досить складних умовах через військову агресію РФ. Саме після анексії Автономної Республіки Крим та початку російсько-української війни в Донецькій та Луганській областях, а згодом 24 лютого 2022 року війна на території України перейшла в більш активну фазу повномасштабного вторгнення, досить важливим аспектом стала

позиція Федеративної Республіки Німеччини як одного із лідерів Європейського союзу. Саме від реакції ЄС залежало подальше майбутнє України. ФНР ж взяла на себе роль посередника у вирішенні російсько-українського конфлікту. Таким чином, постає необхідність аналізу безпекового аспекту у відносинах між Україною та Федеративною Республікою Німеччина.

Актуальність дослідження: полягає в тому, що воно дає комплексну оцінку сучасного стану відносин між Україною та Німеччиною, аналізує їх історичне підґрунтя, гуманітарний та безпековий виміри

Ступінь дослідженості теми. Дослідження проблеми міждержавних відносин Німеччини та України їх історичного, гуманітарного та безпекового напрямів потребує наукового аналізу як українських, так і зарубіжних істориків, політологів, дипломатів, аналітиків тощо.

Визначними працями з даної теми є дослідження українських авторів, зокрема праці присвячені дослідженню українсько-німецьких міждержавних відносин в 90-х роках, серед яких варто виділити Андрія Мартинова, Андрія Кудряченка, Григорія Грабчука.

У безпековому аспекті особливу роль відіграє робота Вольфганга Зайбеля у своїй книзі «Виклики української кризи для німецької дипломатії та зовнішньої політики» автор зміг комплексно проаналізувати виклики які постали перед ФРН через конфлікт на території України.

Метою роботи є комплексне дослідження міжнародної політики між Україною та Німеччиною в її історичному, гуманітарному та безпековому вимірах.

Для досягнення мети дослідження, необхідно вирішити такі **завдання**:

- Визначити стан наукової розробки теми дослідження
- Дослідити джерельну базу
- Висвітлити історичні аспекти зародження зовнішньої політики між Україною та Німеччиною
- Розкрити сучасну історію міждержавних відносин між Україною та ФРН
- Окреслити гуманітарний вимір міжнародної політики країн

- Охарактеризувати аспекти безпекового виміру

Об'єктом є дослідження міждержавних відносин України та Федеративної Республіки Німеччини

Предметом є історичний, гуманітарний та безпековий виміри міжнародної політики України та Німеччини

Методи дослідження. Відповідно до мети магістерської роботи та поставлених завдань були використані такі **методи дослідження:**

- теоретичні – аналіз, синтез, узагальнення, порівняння і систематизація;
- комплексні – методи аналізу та сходження від абстрактного до конкретного, моделювання;
- емпіричні – спостереження, порівняння, опис.

Наукова новизна даної роботи полягає в тому, що вперше було проведено комплексне дослідження взаємин між Україною та Німеччиною, враховуючи історичний контекст, гуманітарну взаємодію та безпекові аспекти. Що дозволяє отримати повну картину розвитку двосторонніх відносин, яка не обмежується лише одним аспектом співпраці; було проведено аналіз гуманітарного співробітництва між країнами, включаючи культурний, освітній та науковий напрями. Таким чином, було визначено ефективність зміцнення міждержавних зв'язків на суспільному рівні; було конкретизовано безпековий вимір, який включає визначення ролі ФРН та рівня співпраці між країнами в умовах збройного конфлікту на території України; було визначено перспективи подальшого розвитку міждержавних відносин між Україною та Федеративною Республікою Німеччиною у зазначених аспектах.

Практичне значення отриманих результатів дає змогу отримати комплексний аналіз міжнародної політики між Україною та Німеччиною в історичному, гуманітарному та безпековому вимірах. Дане дослідження можна використовувати для формування рекомендацій щодо покращення та подальшого розвитку українсько-німецької співпраці. Також, дослідження може допомогти у зміцненні культурного, наукового, освітнього обміну між країнами.

Результати магістерської роботи можуть бути використані для аналізу безпекового спектру, виявлення слабких сторін та сприяння покращенню відносин у даній сфері. Таким чином, практичне значення отриманих результатів полягає у комплексному аналізі та окресленні подальших перспектив розвитку міждержавних відносин між Україною та Федеративною Республікою Німеччиною.

Апробація результатів дослідження. Основні ідеї та положення магістерського дослідження було оприлюднено на наукових конференціях, семінарах та конгресах, наукових виданнях, зокрема: Травінська К.О., Секунова Ю.В. Німеччина – Україна: безпековий вектор, перешкоди та перспективи // Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні соціокультурні трансформації: медіа, мова, комунікація»; Травінська К.О., Секунова Ю.В. Україна та Німеччина в умовах російської агресії 2014-2024 // Міжнародна науково-практична конференція «Україна та світ в умовах російської збройної інтервенції (з 2014 р.)»; Травінська К. О., Шевченко Н. В. Німецька гуманітарна допомога як інструмент підтримки України // XXVII Всеукраїнська щорічна науково-практична конференція «Могилянські читання – 2024: досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти»

Робота складається із трьох логічно-пов'язаних розділів. У першому розділі окреслюється ступінь вивчення проблематики на рівні окремих аспектів співпраці, було подано імена дослідників та назви окремих робіт, які вивчали дану тематику. Також у розділі зазначено теоретико-методологічні основи дослідження. Другий розділ розкриває історичний вектор співпраці між країнами, від етапу здобуття незалежності України та становлення міждержавних відносин до сьогодення. Третій розділ містить у собі гуманітарний та безпековий аспекти українсько-німецького співробітництва. Робота займає 90 сторінок, список використаної літератури містить 160 джерел.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМАТИКИ

1.1 Стан наукової розробки теми дослідження

Українсько-німецькі відносини є на сьогодні досить актуальною та важливою проблемою. Але сучасна українська та зарубіжна історіографія не має достатньо робіт які б висвітлювали відносини країн у повному обсязі. Щодо існуючих праць, які мають в основі українсько-німецькі міждержавні відносини, варто зауважити, що данні дослідження відкривають лише окремі напрями співробітництва.

Досить важливими є праці українських германістів, які вивчали зовнішньополітичний напрям Німеччини відносно країн Східної Європи. Яскравими представниками германістики про яких варто згадати є такі науковці: Андрій Кудряченко, Сергій Асатуров, Анатолій Зав'ялов, Олег Горенко, Віктор Гулевич, Галина Калінічева, Михайло Костюк, Наталія Кривець, Дмитро Лакішик, Андрій Мартинов, Михайло Яцишин та інші.

Значну роль мають роботи Романа Кривоноса, Оріслави Паньо, Сергія Кондратюка, Ганни Харлан, Андрія Мартинова, Валерія Степанова, науковці у своїх працях дослідили зовнішню політику ФРН щодо країн пострадянського простору, в тому числі України [38; 40; 47; 65; 95; 117].

Утворення самостійної та незалежної України на світовій арені та перші дипломатичні контакти з Німеччиною дослідив у своїй роботі Олексій Івченко [28].

Проблематику саме українсько-німецьких відносин початку 90-х років, досить детально розкрили у своїх дослідженнях Кудряченко та Грабарчук. Таким чином, науковці поклали початок саме вивченню відносин сучасного періоду, дослідники наголосили на пріоритетах міждержавних відносин, їх політичний, безпековий, гуманітарний та інші виміри [44].

У своїй відомій монографії з проблематики європейської політики Федеративної Республіки Німеччини Кудряченко виокремлює німецьку політику щодо України. Дана робота має виняткову цінність, оскільки тут в

перше згадується про сучасні українсько-німецькі міждержавні відносини [42].

Також вчений дослідив утворення оновленої геополітичної стратегії сучасної Німеччини, а також зосередив особливу увагу на напрямках німецько-української співпраці. Науковець зазначив, що ФРН має особливий інтерес, що базується здебільшого на економічних вигодах, до демократичних перетворень, прагнення до інтеграції в ЄС країн, що знаходяться на східному напрямі, включаючи Україну [45].

Варто також згадати роботу Ганни Старостенко, яка проаналізувала українсько-німецькі відносини у своїй праці «Українсько-німецькі відносини: політичний та безпековий виміри співпраці». Авторка окреслила співпрацю в умовах формування сучасної системи безпеки, також вказала на трансформації в євроінтеграційному процесі [94].

Культурний напрям дослідив у своїй роботі Яцишин, окресливши основні напрями культурної співпраці на прикладі України та Баварії [127].

Досить ваговою для вивчення гуманітарної сфери стала праця Олени Опанасенко, вона дослідила співпрацю між Україною та Німеччиною у сфері культури, визначила основні тенденції розвитку співробітництва та запропонувала способи вдосконалення цього напрямку [63].

Проблематику політичних та економічних відносин між Україною та ФРН підняла українська дослідниця Копиленко. В своїй роботі вона висвітлює досягнення міждержавних відносин в економічній сфері, наголошуючи і на проблемах [39].

У своїй праці український науковець Мартинов, підкреслив, що Федеративна Республіка Німеччина займає досить суттєву позицію на Європейському континенті, тобто, Німеччина має важелі впливу для розвитку співпраці між Україною та ЄС [47].

Варто також згадати праці німецьких вчених, оскільки саме у 90-х роках почались вагомі зрушення на континенті, таким чином зросла цікавість до України. Вже у 1994 році у місті Мюнхен була надрукована наукова праця з історії України Андреаса Каппелера [142].

Важливий внесок зробив Герхард Зімон, який створив збірку статей українських та німецьких науковців у якій було розкрито перших десять років після незалежності України, робота отримала назву: «Україна: суспільство – економіка – політика (1991-2001)».

Оле Діль у своїй монографії розглянув проблематику російсько-українських відносин як важливої проблеми європейської безпеки. Досить винятковою є робота Гуїдо Хаузмана та Андреаса Каппелера, вони вивчали сучасні проблеми, які мала вирішити Україна [139].

Варто згадати роботу «Die Ukraine in Europa. Aktuelle Lage, Hintergründe und Perspektiven» Юліани Бестерс-Ділгер, австрійської дослідниці, яка окреслила законодавчий, політичний, економічний, культурний напрям розвитку України. Також авторка зазначила що Україна історично є частиною Європи, тому сьогодні вона на шляху до Європейського Союзу. Дослідниця наголосила на тому, що Україна завжди мала роль посередника між Заходом та Росією [141].

Акторка французького походження Сабіна Фішер звернула увагу у своїй роботі на політику РФ щодо України та Білорусі. Дослідниця наголошувала, що попри тривалий час після розпаду СРСР, досі існують розбіжності між країнами які були в складі Радянського Союзу, що мають безпекову, політичну, економічну основу. Також Фішер наголосила що Росія відіграє важливу роль оскільки є політично та військово могутньою [153].

Також варто зазначити, що німецькі дослідники розглядали питання євроінтеграції. Наприклад, Іріс Кампе вказала на вплив Німеччини у розвитку ЄС із країнами пострадянського простору.

Культурний аспект розглядався у роботі Петера Феслера, Томаса Хельда та Дірка Сакіцкі «Lemberg, Lwów, Lviv : eine Stadt im Schnittpunkt europäischer Kulturen» [135].

Українсько-німецькі міждержавні відносини на сучасному етапі є досить актуальним напрямом наукових робіт як українських так і зарубіжних дослідників. Перший напрям про який варто згадати, це взаємини України та Федеративної Республіки Німеччини у контексті євроінтеграції. Сюди можна

віднести монографії які окреслюють відносини України з країнами-членами союзу, наприклад роботи Андрія Мартинова, Вікторії Солошенко, Сергія Кондратюка та інших [5].

Особливого значення має дослідження Тетяни Сидорук, вона окреслила роль ФРН у формуванні позиції ЄС щодо врегулювання російсько-українського конфлікту [87; 88].

Німецькі дослідники також виявляли значний інтерес до України, особливо в періоди Помаранчевої революції та Революції Гідності, які стали показником для усього світу що Україна тяжіє до Європи та є її частиною. Також досить важливою можна назвати збірку наукових статей яка має назву «Стратегічне становище на Сході», вона була видана Міжнародним інститутом ліберальної політики в 2014 році у місті Відень. Більша частина статей була присвячена саме російсько-українській війні [151, с. 194].

Тут варто згадати роботу Райнера Лінднера «Україна та Німеччина в новій Європі», автор зміг розглянути українсько-німецьку співпрацю в політичній, економічній, євроінтеграційній та культурній сферах [143].

Вивчення історії та геополітичних аспектів відносин між Федеративною Республікою Німеччиною та Україною саме в умовах повномасштабної російської агресії, на даний момент є досить актуальним та новим напрямком роботи. Але слід зазначити, що окремі складові питання досліджували: Петро Гай-Нижник, Олена Гільченко, Володимир Горбулін, Вадим Крушинський, Олег Соскін, Ганна Старостенко та інші. Проте слід зауважити, що досліджень на саме обширну тему з урахуванням кожного із зазначених вимірів на сьогодні поки не було.

Варто також виділити основні документи для подальшого вивчення та аналізу тематики. Найперше про що слід згадати, це Декларація про державний суверенітет України, Акт проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 року, окремі рішення урядів та угоди, державні закони, акти, постанови Верховної Ради та Бундестагу [77].

Велике значення також мають тексти міжнародних угод, архівні матеріали,

збірники документів, статистичні данні обох країн, різноманітні зустрічі, конференції та виступи діячів політики, а також публікації періодичних видань. Основна частина документації, яка дотична до теми дослідження, перебуває в Історико-архівному управлінні Міністерства закордонних справ України у фонді «міжнародні договори України на двосторонній та багатосторонній основі», дані угоди, спільні декларації, офіційні заяви являють собою договірно-правову базу українсько-німецьких міждержавних відносин.

Аналіз документів допоможе простежити за етапами створення нормативно-правової бази, та дає змогу прогнозувати подальший розвиток співпраці у різних сферах. Варто наголосити, що на початок 90-х років договірно-правова база містила в собі близько 20 угод, а уже станом на сьогодні їх кількість сягає 90 угод, які укладені в усіх можливих сферах співпраці [120].

Важлива інформація міститься також у фондах імені Фрідріха Ерберта, Ганса Зейделя, Конрада Аденауера, Гете-інституту, Центру німецької культури «WIDERSTRANL» та благодійних організацій. Згадані фонди містять офіційну документацію яка допоможе краще визначити співпрацю у гуманітарному вимірі.

Також досить вагому роли посідають статистичні данні Державного Комітету статистики України та данні Федеративної Республіки Німеччини. Окремої уваги заслуговують матеріали періодичних видань, таких як «Урядовий Кур'єр», «Голос України», «Політика та час», «Berliner Zeitung», «Außenpolitik», «Blätter für deutsche und internationale Politik», «Dialog», «Deutschland», «Die Welt», «Europa-Archiv», «Ethnos-Nation», «Frankfurter Allgemeine», «Internationale Politik», «Deutsch-ukrainische Rundschau», «Weltwirtschaft», «Wirtschaft und Recht in Osteuropa», «Westfälische Nachrichten», «Osteuropa», «Osteuropa-Wirtschaft», «Osteuropa-Recht», «Ost-West Contact», «Süddeutsche Zeitung», «Spiegel», «Stern», «Der Standart» та інші. Фактичний матеріал періодичних видань доповнював джерельну базу, а це дає можливість оперувати новими фактами, слідкувати за розвитком подій.

Отже, можна зробити висновок, що українсько-німецькі відносини

протягом історії переживали різні періоди: від співпраці та партнерства до протистояння та ворожнечі. Сьогодні, у контексті повномасштабної агресії Росії проти України, дослідження цієї теми набуває особливої актуальності. На жаль, наразі не існує комплексних досліджень, які б охоплювали всі аспекти українсько-німецьких відносин. Більшість наявних робіт фокусуються на певних напрямках співпраці, таких як політика, економіка, культура, безпека.

Загалом, можна зазначити, що джерельна база є достатньо обширною для проведення комплексного дослідження українсько-німецьких відносин їх історичного, гуманітарного та безпекового напрямків. Вона включає в себе роботи науковців, міжнародні угоди, договори, державні закони, акти, архівні матеріали, статистичні данні та видання як українського так і німецького походження. Таким чином, комплексне дослідження всіх аспектів українсько-німецького партнерства з урахуванням нових викликів сьогодення допоможе краще зрозуміти минуле, сьогодення та майбутнє відносин між двома країнами.

1.2 Теоретико-методологічні засади дослідження

Вивчення проблеми міжнародної політики між Україною та Німеччиною в історичному, гуманітарному та безпековому вимірі зумовлює застосування ціннісного підходу до об'єкта дослідження. Він виражається в оціночних судженнях, передбачає оцінку подій, явищ, осіб, до яких вони відносяться. Методологія дослідження базується на принципах історизму, об'єктивності, науковості та системності.

Пріоритетним напрямом роботи був закономірний історичний розвиток, що визначив використання методологічної бази. Аналіз документів і матеріалів із поставленої проблеми проводився на основі принципів історизму та об'єктивності. У межах досліджуваної проблеми принцип історизму дозволив вивчити історичні події, які відбувалися у контексті міжнародних відносин між Україною та Німеччиною.

Застосування джерелознавчих методів дослідження, таких як метод пошуку, наукової практики і типологічно-видової класифікації джерел, сприяло

відтворенню справжніх фактів досліджуваного періоду і дозволило врахувати й оптимально використати науковий доробок українських та зарубіжних істориків з питань міжнародної політики. Застосування статистичного методу дослідження дало змогу провести обробку статистичних даних з різноманітних джерел, що стосуються двосторонніх відносин [2 с. 134].

Щоб повністю розкрити тему дослідження і систематизувати проаналізований матеріал, необхідно дотримуватися принципів і методів дослідження, а саме:

- Принцип об'єктивності – направлений на максимально правильне розуміння особливостей досліджуваного об'єкта, також він передбачає відмову автора від заангажованості та застарілих поглядів у процесі наукового дослідження, та будь-яких симпатій і антипатій по відношенню до конкретних фактів. Наприклад, у роботі відбувається дослідження позиції Німеччини щодо війни в Україні враховується не лише офіційна підтримка української територіальної цілісності, а й певні обмеження в наданні зброї через прагнення зберегти дипломатичні канали з РФ.
- Принцип системності – допомагає встановити зв'язки між конкретними структурними елементами, що забезпечують функціонування того чи іншого історичного явища. Прикладом цьому став аналіз гуманітарної допомоги ФРН який враховує зв'язки між економічною підтримкою та політичною співпрацею в рамках угоди з ЄС. Такий метод дозволяє показати, як взаємодіють різні елементи для досягнення загальних цілей.
- Принцип комплексності – передбачає широкий і всебічний аналіз причинно-наслідкових зв'язків, що впливають на зміну та розвиток досліджуваного об'єкта у просторі та часі. Дане дослідження включає не тільки політичні та економічні аспекти відносин, але й культурні та гуманітарні дослідження, наприклад вплив на громадянське суспільство та підтримку українських біженців у Німеччині.
- Принцип взаємозв'язку – є підставою для розуміння того, що ті чи інші історичні явища проявляються через загальний взаємозв'язок. Наприклад,

у роботі окреслена співпраця Федеративної Республіки Німеччини з Україною в енергетичній сфері, в тому числі відмова від російського газу, пов'язана з безпековими питаннями, такими як зменшення залежності від енергоресурсів агресора. Це підкреслює взаємозв'язок між економічною та безпековою політикою.

- Принцип всебічності – націлений на пізнання усіх фактів та обставин, що безпосередньо впливають на досліджуваний об'єкт, також дозволяє уникнути однобічності наукового дослідження. Прикладом цього принципу в моїй роботі можна назвати, вивчення німецької політики щодо України який включає не тільки офіційну політику, але й враховує громадську думку в ФНР, яка може вплинути на ухвалення рішень, наприклад щодо постачання зброї чи розміру гуманітарної допомоги [2 с.136].

Задля ґрунтовного аналізу теми, у роботі було використано низку таких науково-методологічних підходів, як:

- Міждисциплінарний підхід – передбачає комплексне застосування політичних, соціально-економічних процесів у контексті українсько-німецької співпраці. Для дослідження українсько-німецьких відносин залучаються політичні, економічні, історичні та соціологічні дані, наприклад, вплив санкційної політики на економіку Німеччини.
- Концептуальний підхід – виокремлення групи основних положень, що визначають загальну направленість даного дослідження. Наприклад, у роботі виокремлюються ключові концепції українсько-німецької співпраці, такі як «європейська інтеграція» та «енергетична безпека» та інші. Таке виокремлення основних компонентів допомагає структурувати дослідження навколо центральних ідей.
- Аспектний підхід – передбачає виокремлення найважливіших складових дослідження. У роботі окремо досліджуються гуманітарний вимір та безпековий вимір у співпраці Федеративної Республіки Німеччини та України. Таким чином, було окремо зосереджено увагу на ключових

елементах дослідження.

- Діалектичний підхід – націлений на виокремлення причинно-наслідкових зв'язків та протиріч, що зумовлюють проблемність деяких аспектів. Наприклад, у роботі проводиться аналіз конфліктів у політиці ФРН щодо України, як-от одночасна підтримка санкцій проти Росії та відмова від надання важкого озброєння. Такий підхід дозволяє визначити складні взаємозалежності та протиріччя у відносинах.
- Історичний підхід – дозволяє вивчати дані історичних подій, які описуються в дослідженні. Робота описує еволюцію українсько-німецьких відносин від часів утворення України як незалежної держави і до сучасності дозволяє простежити, як змінилися підходи обох держав до співпраці.
- Інформаційний підхід – дає змогу ефективно використовувати весь потенціал інформації. Наприклад, було використано інформацію з відкритих джерел, таких як звіти ООН, дані про гуманітарну допомогу, а також медіааналітика для вивчення реакції Німеччини на події в Україні [2 с. 139].

У роботі було використано як загальнонаукові методи дослідження (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення), так і спеціально-історичні (історико-порівняльний, історико-системний методи). Метод аналізу дозволяє аналізувати діяльність у сфері міжнародної політики між Україною та Німеччиною, а саме вплив на гуманітарні та безпекові аспекти. Метод синтезу передбачає поєднання різних елементів, які у своїй сукупності представляють предмет. Метод порівняння дає змогу порівнювати численні факти, що безпосередньо стосуються зазначеної теми. Метод узагальнення направлений на формулювання конструктивних наукових висновків.

Історико-порівняльний метод застосовується з метою порівняння деяких аспектів політики, впливу на міжнародні відносини: як змінилося життя населення, вплив на безпекову ситуацію, гуманітарні наслідки тощо. Історико-системний метод у даній роботі направлений на вивчення історичних явищ та

обставин, що у своїй сукупній цілісності вплинули на стан міжнародної політики: укладення договорів, зміни у політичній та економічній сферах, вплив на безпеку та гуманітарний стан.

Окрім загальнонаукових та спеціально-історичних методів у роботі застосовуються і статистичні методи дослідження. Зокрема, у процесі аналізу результатів дослідження зарубіжних вчених відомо про кількість підписаних угод, змін у політиці безпеки, гуманітарні наслідки міжнародної співпраці. Серед джерелознавчих методів дослідження застосовано критичний метод, який дозволив виявити наукову цінність кожного джерела у контексті роботи [2 с. 139].

Методологічною основою роботи стали комплексні та інтегральні підходи до дослідження міждержавних відносин між Україною та Федеративною Республікою Німеччиною, її діяльності, внеску в різні галузі, статистичні дані. Ці підходи вимагають вивчення проблеми на різних рівнях. На першому рівні досліджується загальна діяльність міжнародної політики; на другому – розглянуто по галузях та наслідках на ті чи інші сфери життя людей.

Використання загальнонаукових, статистичних та джерелознавчих методів пізнання створює належні умови для досягнення поставленої мети, сприяючи уникненню надмірного суб'єктивізму та упередженості. Різноманіття теоретико-методологічних принципів, підходів та методів наукового пізнання дали змогу провести дослідження комплексно та об'єктивно.

Міжнародна політика між Україною та ФРН охоплює широкий спектр питань, включаючи політичну взаємодію, економічне співробітництво, культурний обмін та безпекові аспекти. Історичний вимір цих відносин включає вивчення подій, які впливали на формування двосторонніх відносин, таких як укладення договорів, спільні проекти та ініціативи, а також аналіз конфліктів та кризових ситуацій.

Гуманітарний вимір включає вивчення впливу міжнародної політики на громадянське суспільство, права людини, гуманітарну допомогу та культурний обмін. Дослідження гуманітарних аспектів дозволяє зрозуміти, як міжнародна

політика сприяє або перешкоджає розвитку гуманітарних ініціатив, покращенню якості життя та захисту прав людини.

Безпековий вимір охоплює аналіз співпраці у сфері оборони, протидії тероризму, кібербезпеки та інших аспектів, що впливають на національну та міжнародну безпеку. Дослідження безпекових аспектів дозволяє оцінити ефективність спільних зусиль зазначених країн у забезпеченні стабільності та безпеки у регіоні та світі.

Таким чином, дослідження міждержавних відносин між Україною та Німеччиною в історичному, гуманітарному та безпековому вимірі продемонструвало важливість ціннісного підходу, що забезпечує об'єктивне та багатостороннє оцінювання подій та явищ. Методологічна основа дослідження спирається на принципи історизму, об'єктивності, науковості та системності, що дозволяє уникнути суб'єктивізму й забезпечити комплексний аналіз.

Застосування таких науково-методологічних підходів, як міждисциплінарний, концептуальний та діалектичний, забезпечує широке охоплення теми та дає можливість дослідити ключові аспекти відносин. Інформаційний підхід дозволяє залучити дані з відкритих джерел, офіційних звітів та медіа-аналітики, що сприяє об'єктивності висновків. Синтез цих підходів створив умови для розуміння всіх аспектів взаємодії України та Німеччини на різних рівнях.

Таким чином, комплексний аналіз підтвердив, що співпраця між Україною та Федеративною Республікою Німеччиною є багатогранною і включає не лише політичні й економічні аспекти, але й гуманітарні та безпекові ініціативи. Узгодженість усіх цих сфер є ключовою умовою для досягнення ефективної співпраці, яка сприятиме зміцненню стабільності, безпеки та розвитку.

Висновки до розділу 1

Українсько-німецькі міждержавні відносини є багатовимірною та динамічною сферою, що охоплює політичну, економічну, гуманітарну та безпекову співпрацю. Наукові дослідження цієї тематики поки що не охоплюють усі аспекти співпраці в повному обсязі, оскільки значна кількість праць

зосереджується на окремих напрямках. Попри це, накопичена наукова база дає підґрунтя для подальших досліджень, що враховують нові виклики та трансформації у світовій політиці, зокрема у зв'язку з повномасштабною агресією Росії проти України.

Дослідження українсько-німецьких відносин вимагає комплексного підходу, який би окреслив історичний, гуманітарний та безпековий виміри. Історичний вимір дозволяє зрозуміти еволюцію співпраці між Україною та Федеративною Республікою Німеччиною, починаючи з початку 1990-х років, коли були встановлені перші дипломатичні контакти та до сьогодні.

Методологія дослідження базується на принципах історизму, об'єктивності, науковості та системності, що дозволяє уникнути суб'єктивності та забезпечити всебічний аналіз. Інформаційний підхід дозволяє використовувати дані з різних джерел, таких як офіційні документи, ЗМІ та статистичні матеріали, що підвищує достовірність висновків.

РОЗДІЛ II. СТАНОВЛЕННЯ ТА СУЧАСНІСТЬ МІЖДЕРЖАВНИХ ВІДНОСИН МІЖ УКРАЇНОЮ ТА НІМЕЧЧИНОЮ

2.1 Історія зародження зовнішньої політики між країнами

Слід зауважити, що саме Федеративна Республіка Німеччина є однією з найперших, серед європейських країн, державною яка визнала незалежність України 26 грудня 1991 року. Дипломатичні відносини між країнами були встановлені вже 17 січня 1992 року [39, с. 3].

Рівно через місяць, тобто 18 лютого 1992 року, в Київ прибув посол Німеччини та на основі першого представника іноземної держави вручив вірчі грамоти тодішньому президенту України Леоніду Кравчуку. А вже через ще один місяць, 16 березня 1992 року в місті Бонні запрацювало Посольство України. Таким чином дані події стали початком майбутньої співпраці між ФРН та Україною [41, с. 31].

На початок 1993 року між Федеративною Республікою Німеччиною та Україною було підписано ряд важливих угод у економічній, політичній, гуманітарній, науковій, культурній та інших сферах.

Звісно, варто також згадати про численні візити, які роби вагомий внесок у розвиток міждержавних відносин. 15-16 лютого 1993 року з візитом до України прибув Клаус Кінкель віце-канцлер, міністр закордонних справ Німеччини. Результатом цього візиту стало підписання ряду угод, які стали першими кроками до результативного співробітництва:

- Угода про співробітництво у сфері культури
- Угода про сприяння здійсненню і взаємний захист інвестицій
- Угода про співробітництво у підготовці та підвищенні кваліфікації фахівців різних галузей [22, с. 12].

Вже 7-10 червні того ж року Україну відвідав Гельмут Коль якого супроводжували міністр наукових досліджень та технологій Поль Крюгер, міністр господарства Клаус Тепфер та ряд інших представників Німеччини. Даний візит став знаковим для українсько-німецького співробітництва, 9 червня

1993 року між Федеративною Республікою Німеччиною та незалежною Україною було підписано близько 10 угод та домовленостей:

- Спільну декларацію про основи відносин між країнами
- Договір про розвиток широкомасштабного співробітництва у сфері промисловості, економіки, техніки та науки
- Угода про співробітництво в галузях повітряного, автомобільного та морського сполучення
- Угоду про співробітництво в галузі охорони навколишнього середовища
- Та інші не менш важливі угоди між урядами країн [22, с. 46-47].

Вагомою для Німеччини подією стало обрання нового президента 19 липня 1994 року, Україна стала першою пострадянською країною де цей процес пройшов на мирній основі, тобто це стало показником що країна готова до подальшого становлення демократії.

3-6 липня 1995 року відбувся візит на найвищому рівні президента України Леоніда Кучми до Федеративної Республіки Німеччини. Увагу акцентували саме на економічний аспект, хотіли створити зручні умови для інвестування капіталу ФРН в Україну. Цей візит допоміг підкреслити зацікавленість Німеччини в існуванні незалежної України та в її подальшому розвитку на світовій арені. На закінчення візиту Леоніда Кучми в Мюнхені відбулись зустрічі з представниками української діаспори та президент мав змогу виступити в Українському вільному університеті [5, с. 32].

Важливою подією для України стало прийняття до Ради Європи, яке відбулось 9 листопада 1995 року. Слід зауважити, що прийняття до Ради Європи надає змогу автоматично приєднатися до Європейської конвенції з прав людини [41, с. 120].

7 червня 1996 року у місті Лансуті президент України Леонід Кучма на саміті країн Центральноєвропейської ініціативи зміг провести переговори з Романом Герцогом президентом Німеччини. Фактично там було започатковано так званий «трикутник» Україна-Німеччина-Польща, він був утворений за зразком «Веймарського трикутника» Німеччина-Франція-Польща, який має на

меті проведення неформальних зустрічей на рівні міністрів закордонних справ і тому подібне. Вже у жовтні того ж року в місті Дюссельдорф відбувся семінар «Німецько-українсько-польські стосунки. Актуальний стан та Європейська перспектива». Згодом, в листопаді було проведено ще один семінар вже за участі представників Франції під назвою «Безпека для нової Європи».

Загалом, слід зауважити, що міжнародні та двосторонні конференції та семінари проходили в той час по всій ФРН та були сконцентровані на різноманітних аспектах саме Українського розвитку. Прикладом можна назвати такі конференції:

- «Україна та Німеччина у ХХ столітті» яка проходила в Мюнхені
- «Україна на шляху до Європи» відбувалась у Ебенхаузені
- «Україна – Німеччина: сучасний стан економічних відносин» у місті Лейпциг
- «Україна в Європейській архітектурі безпеки» в Берліні [28, с. 167].

2 вересня 1996 року відбувся вже другий візит Федерального канцлера Німеччини Гельмута Коля, в ході якого було підписано декілька документів:

- Угода про співпрацю у справах осіб німецького походження, які мешкають в Україні
- Спільна заява урядів України та ФРН про посилення співпраці для підтримки процесу реформування в Україні
- Угода про співпрацю між другим каналом Німецького телебачення та Держтелерадіо України
- Протокол про обмін ратифікаційними грамотами щодо угоди між Німеччиною та Україною про уникнення подвійного оподаткування [22, с. 54].

Вже 5-6 лютого 1998 року відбувся перший державний візит в Україну президента Федеральної Республіки Німеччини Романа Герцога, який відвідав Київ та Харків. Даний візит мав особливе значення, оскільки вже в березні мали проходити вибори до Верховної Ради. Слід наголосити, що вибори що пройшли

у березні 1998 року ніяким чином не вплинули на політичне становище України. Після особистої зустрічі президентів зазначених країн у Маріїнському палаці, Роман Герцог заявив що Німеччина буде продовжувати підтримувати Україну у її реформуванні та буде надавати допомогу у євроатлантичній та європейській інтеграціях [12].

Також варто згадати, що країни поглиблювали свої міждержавні відносини завдяки участі у міжнародних організаціях. Наприклад, в липні 1998 року Україна головувала на 52 сесії Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй, на якій Україна підтримала прагнення Німеччини стати постійним членом Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй.

5 лютого 1999 року міністри закордонних справ Федеративної Республіки Німеччини та України, Йозеф Мартін Фішер та Борис Тарасюк відповідно, у місті Бонні започаткували українсько-німецький форум. Даний форум мав на меті надати змогу вести діалог «Німеччина – Україна» на рівні прямих контактів між людьми, різних неурядових структур і тому подібне. Слід також зазначити що членами форуму були не тільки політики, сюди входили і науковці, журналісти, діячі культури та інші. Завдяки форуму було реалізовано значну кількість проектів із різних галузей, а також підписано ряд угод. Прикладом можна назвати, угоду про співробітництво торгівельних палат Нюрнберга та Харкова. Згодом 8-9 липня 1999 року були проведені наступні українсько-німецькі консультації, хоча ця подія не принесла ніяких нових зрушень, але консультація засвідчила спільні прагнення. Станом на 11-12 липня 2000 року, відбулись вже треті міжурядові консультації, на них було продемонстровано дієвість даної форми співпраці між країнами [40, с. 73-75].

Вже 6 грудня 2001 року на території України відбулась четверта німецько-українська консультація на найвищому рівні. На чолі з федеральним канцлером Німеччини Герхардом Шредером у Київ прибули також представники міністерств закордонних справ, внутрішніх справ, економіки, фінансів, юстиції, оборони, екології та сільського господарства. Загалом консультації проходили у форматі засідань робочих груп відповідної сфери, також відбулась особиста

розмова між Президентом України та канцлером ФРН. На переговорах порушувались питання наближення України до Європейського Союзу, питання співпраці України та НАТО, питання міжнародного тероризму та боротьби проти нього та двосторонніх економічних відносин. Також були підписані двосторонні угоди, найголовнішими з них можна назвати:

- Міжурядову угоду про реструктуризацію частини зовнішнього боргу України перед Паризьким клубом кредиторів
- Спільну заяву урядів двох країн щодо підтримки заходів для підготовки українських управлінських кадрів у Німеччині
- Спільну заяву про співробітництво органів юстиції [38, с. 97].

Варто також згадати про роль Федеративної Республіки Німеччини в процесі євроінтеграції. Німеччина завжди надавала підтримку Україні в її прагненні стати членом Європейського союзу. Тому Гельмут Коль почав просувати ідею в Європейському просторі про надання неповного членства Україні, аби таким чином розпочати входження країни до ЄС.

У 2004 році відбулось одне з найбільших розширень Європейського Союзу в історії, до складу об'єднання увійшло 10 країн (Польща, Естонія, Латвія, Литва, Чехія, Угорщина, Словаччина, Словенія, Мальта, та Кіпр), і слід зауважити, що у цьому процесі ФРН зіграла не останню роль. Данна подія викликала необхідність у переорганізації та змін у сфері відносин зі східноєвропейськими країнами. Як наслідок утворилась Європейська політика сусідства, а вже потім програма ЄС «Східне партнерство» [40, с. 102].

Слід також згадати, що цього ж року в Україні відбулась Помаранчева революція яка зробила крок до своєрідного оновлення українсько-німецьких міждержавних відносин. Оскільки в обох країнах до влади прийшли нові лідери, які мали новий погляд на співпрацю України та Німеччини. 28 грудня 2004 року Президент ФРН Горст Келер спільно з федеральним канцлером Герхардом Шредером висловили привітання тодішньому новообраному Президенту України Віктору Ющенку. Також представники німецької сторони зауважили, що вони мають сподівання на подальший розвиток українсько-німецької

співпраці, особливо в сфері євроінтеграції [5 с. 37].

Загалом український уряд мав сподівання що Федеративна Республіка Німеччина буде сприяти процесу інтеграції в Європейський Союз та буде своєрідним «адвокатом» країни в ЄС. Саме тому, 28 січня 2005 року у місті Давос відбулись переговори між канцлером Німеччини Герхардом Шредером та Президентом України Віктором Ющенком, ключові питання які піддались обговоренню були про спрощення візового режиму та партнерства України та Євросоюзу. Слід зауважити, що було схвалено лише ідею партнерства, питання ж щодо візового режиму було відхилено.

Вже 8-9 березня 2005 року відбувся перший візит Віктора Ющенка до Федеративної Республіки Німеччини, дана подія засвідчила важливість співробітництва Німеччини та України. На перший день візиту коаліційне об'єднання політичних партій Німеччини — Християнсько-демократичного союзу і Християнсько-соціального союзу, зробило запит до федерального уряду, щодо активізації українсько-німецьких відносин, який мав на меті надати Україні чіткі та зрозумілі умови європейських перспектив [128, с. 18].

Президент України мав змогу виступити зі своєю промовою в Бундестазі, де він підкреслив важливість підтримки української демократії Німеччиною. Також він знову наголосив, що Україна розраховує на допомогу Федеративної Республіки Німеччини в питаннях євроінтеграції. Крім того, Віктор Ющенко зауважив особливу роль українсько-німецької парламентської групи в процесі налагодження політичної співпраці, також сторони дійшли згоди щодо створення Групи високого рівня яка мала займатись економічними питаннями співпраці [38, с. 202].

Діяльність Групи високого рівня здійснювалась у рамках робочих груп у багатьох сферах, починаючи від вугільної промисловості, енергетики, житлово-комунального господарства, закінчуючи авіаційною та космічною промисловістю. Такі консультації проходили за керівництва Посольства Федеративної Республіки Німеччини, також при посольстві було утворено відділ який займався аналізом та покращенням економічної співпраці між країнами

[14].

Варто також згадати, що під час вищезгаданого візиту Президент України Віктор Ющенко мав змогу поспілкуватись з Ангелою Меркель тодішнім лідером ХДС/ХСС. Слід зауважити, що коли Ангела Меркель стала федеральним канцлером, українсько-німецька співпраця стала сповільнювати свою діяльність [16, с. 10].

21 березня 2005 року Київ відвідав міністр закордонних справ Німеччини Йозеф Фішер. За участі міністра закордонних справ Польщі Адама Ротфельдома та прем'єр-міністра України Юлії Тимошенко, представник ФРН обговорив план дій щодо Європейського Союзу та України, також було надано оцінку та визначено подальші перспективи розвитку євроінтеграційних процесів.

3 травня 2005 року відбулась досить важливий захід у Бундестазі під назвою: «Україна після виборів. 120 днів Уряду Ющенко: підсумки та перспективи», ініціаторами стали українсько-німецька парламентська група, Німецька товариство досліджень Східної Європи та фонд Конрада Аденауера. Захід мав декілька блоків для обговорення:

- Очікування України щодо євроінтеграції та методи їх реалізації.
- Вплив конституційного реформування на політичну систему України.
- Питання економічного розвитку України.

Такий формат допоміг українським та німецьким експертам обговорити різного роду питання, які торкались політичних, економічних та інших аспектів [18].

30 травня 2005 року Олена Гофман провела у Бундестазі День України, на якому брали участь представники нашої країни, а саме Олександр Мороз лідер Соціалістичної партії та Олег Рибачук віце-прем'єр-міністр у питаннях євроінтеграції.

18-19 липня 2005 року у місті Берлін було проведено засідання українсько-німецької робочої групи високого рівня з питань економічного спрямування. Також було проведено переговори між головою Комітету у закордонних справах Бундестагу Фолькером Рює та заступником міністра закордонних справ України

Володимиром Оргизко з питань проблематики українсько-німецьких відносин та перспектив їх подальшого розвитку.

28 лютого 2006 року Україну відвідав новий міністр закордонних справ Франк-Вальтер Штайнмайер, який провів переговори зі українським урядом щодо нового етапу українсько-німецьких урядових консультацій. Даний візит підкреслив підтримку уряду ФРН щодо реформування України [91].

Вже 3-4 жовтня 2006 року президент України Віктор Ющенко прибув до Берліну та мав змогу поспілкуватись із Президентом Німеччини Горстом Келером. Під час візиту українська сторона просила підтримати Україну в підписанні угоди про асоціацію з ЄС, оскільки Німеччина мала головувати в структурі Євросоюзу в першій половині 2007 року [90, с. 23].

Але слід зазначити, що Федеративна Республіка Німеччина за час свого головування була зосереджена на реалізації Європейської політики сусідства, яка мала на меті розвиток різних напрямків співробітництва з ЄС, та не надавала перспектив повноцінного членства. Згодом після виправлення недоліків щодо відсутності чіткоокреслених інтеграційних перспектив, Європейська політика сусідства була перетворена у програму «Східного партнерства». Слід враховувати той факт, що дана ініціатива ніколи не мала на меті приєднання до союзу, саме тому більшість країн не були зацікавлені у виконанні поставлених умов. Приблизно тоді ж у країнах «Східного партнерства» виникли непорозуміння, які мали в своїй основі розчарування політикою Євросоюзу щодо розширення, та якоюсь мірою невідповідності деяких аспектів діяльності ЄС [133].

Тобто, можна сказати ініціатива «Східне партнерство» надавала Україні, Молдові та іншим країнам, можливість тісних відносин, але без гарантій членства в Європейському Союзі.

Тільки на початок лютого 2007 року на конференції з питань безпеки у місті Мюнхен, Президент України вперше мав зустріч з канцлером Німеччини, цей факт завірів що прагнення України щодо вступу в ЄС не сходяться з позиціями провідних країн Європи. В той період Федеративна Республіка Німеччина була

сконцентрована на питаннях адаптації нових країн союзу, а також запровадження єдиної європейської грошової одиниці – євро. Таким чином, країни Східної Європи відійшли на задній план, а Німеччина була зосереджена на проблемних наслідках розширення Євросоюзу. Тому не дивно, що на саміті НАТО в Бухаресті 26 травня 2008 року Ангела Меркель була проти надання перспектив членства в Організації Північноатлантичного договору для України та Грузії [122, с. 588].

В лютому 2007 року Німеччину відвідав Прем'єр-міністр України Віктор Янукович та мав змогу поспілкуватись із канцлером ФРН. Також того ж місяця в Київ на засідання комісії Україна – Трійка ЄС прибув міністр закордонних справ Франк-Вальтер Штайнмайєр, під час свого візиту він провів переговори з Президентом України Віктором Ющенком та Прем'єр-міністром Віктором Януковичем та з виконавцем обов'язків міністра закордонних справ Володимиром Огрязком [86].

21 липня 2008 року відбувся перший візит федерального канцлера Німеччини Ангели Меркель до України. Канцлер провела переговори з Президентом України Віктором Ющенком та прем'єр-міністром Юлією Тимошенко, в ході яких вона наголосила на своїй позиції щодо інтеграції до Євросоюзу та НАТО. Таким чином, Україна залишилась для ФРН проблемною країною яка є далекою від стандартів ЄС [144].

2009 рік став для Федеративної Республіки Німеччини роком розчарування Україною, оскільки країна була політично не стабільною, мала досить незначний прогрес у сфері реформування а також українська сторона не завжди виконувала свої зобов'язання [16, с. 12].

17 червня 2009 року Київ відвідали міністри закордонних справ Німеччини та Польщі, Франк-Вальтер Штайнмайєр та Радослав Сікорський відповідно. Під час зустрічі було підняте питання покращення контактів України та Євросоюзу [117, с. 149].

У 2010 році перемогу у президентських виборах здобув Віктор Янукович, він ж проголосив нову модернізовану державну політику, що ФРН оцінила досить позитивно [16, с. 14].

30 серпня 2010 року відбувся візит Президента України до Федеративної Республіки Німеччини, українські політики вважали цю подію результативною, а німецька сторона не була так задоволена результатами. Восени політичні зв'язки знову набувають низької інтенсивності, причиною цьому стало переслідування опозиції на території України [16, с. 17]

Під час візиту Віктор Янукович мав змогу зустрітись із Федеральним канцлером Ангелою Меркель, міністром закордонних справ та за сумісництвом віце-канцлером Гідо Вестервелле та президентом ФРН Крістіаном Вульфом. У ході візиту було обговорено ряд питань, йшлося про надію української сторони на укладання якнайшвидше Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, а також обговорювалось питання безвізового режиму з країнами ЄС та щодо створення поглибленої зони вільної торгівлі. Водночас тодішній Президент України наголошував на важливості балансу України між Росією та Євросоюзом, з чим погоджувалась і Ангела Меркель [110, с. 466].

Варто згадати, що протягом 2011-2012 років Федеративна Республіка Німеччина підкреслювала виконання Україною ряду умов, які були необхідні для підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, але уряд Німеччини мав значні сумніви щодо підписання цієї угоди. 11 грудня 2012 року було проведено засідання міністрів закордонних справ країн членів ЄС у Брюсселі, було прийнято рішення і на далі продовжувати співпрацю з Україною на всіх рівнях [49].

На 16 саміті Україна – Європейський Союз, який відбувся 25 лютого 2013 року, ЄС висвітлив близько 20-ти умов, після виконання яких Україна буде ближче до підписання Угоди про асоціацію. Згодом, на кінець лютого Володимир Рибак голова Верховної Ради України мав зустріч із Кристофом Вайлем Надзвичайним і Повноважним Послом Німеччини в Україні, на якій вони мали змогу обговорити позитиви які принесе підписання раніше згаданої угоди [106].

Слід зауважити, що 1 липня 2013 року Хорватія стала вже 28-м членом Європейського Союзу, після її вступу було накладено мораторій на розширення союзу до 2025 року. Таке рішення на думку багатьох вчених було необхідним в

період консолідації ЄС та відносної обмеженості у прийнятті нових членів. Таким чином, Україна не мала шансу навіть у найбільш віддаленій перспективі стати членом Євросоюзу [70].

10 жовтня 2013 року українсько-німецький форум очолив Райнер Ліндер експерт зі східноєвропейських проблем та працівник берлінського Фонду науки та політики. Ліндер зазначив що, він за підписання Угоди про асоціацію між Європейським Союзом та Україною, але водночас він підкреслив що існує ще ряд проблем які варто вирішити задля наближення до європейських стандартів [82].

В той же час, 10-11 жовтня 2013 року у Києві відбулась конференція «Східного партнерства», на яку прибув міністр закордонних справ Німеччини Гідо Вестервелле. На конференції піднімали питання українсько-німецьких міждержавних відносин та євроінтеграційних прагнень України. Представник ФРН дав позитивну оцінку українському прогресу щодо виконання внутрішніх реформ, а також він наголосив на підтримці Німеччиною євроінтеграційних інтересів України [93, с. 2].

Варто згадати, що в той період Федеративна Республіка Німеччина продовжувала працювати над своєю політикою, аби узгодити її із зовнішньополітичним курсом Європейського Союзу щодо Східної частини Європи.

Вже 29 листопада 2013 року відбувся саміт «Східного партнерства» у місті Вільнюс, на якому так і не було підписано Угоду про асоціацію і зону вільної торгівлі між Україною та ЄС, ця подія стала поворотним моментом у історії України.

Таким чином, можна зробити висновки, що українсько-німецькі міждержавні відносини від моменту здобуття Україною незалежності у 1991 році стали важливою складовою європейської інтеграції та міжнародного співробітництва. Від початку офіційних дипломатичних контактів у 1992 році Німеччина відігравала ключову роль у підтримці демократичного розвитку України та сприяла її інтеграції до європейських структур. Суттєве значення мали перші візити високопосадовців, які призвели до підписання низьких угод у

різних сферах.

Особливу роль у двосторонніх відносинах відіграли стратегічні візити лідерів обох держав, серед яких варто відзначити візити Гельмута Коля та Леоніда Кучми. Важливим результатом цих зустрічей стало підписання угоди про співпрацю в промисловості, екології та транспорті, а також укладення політичної декларації про основи двосторонніх відносин. На цьому етапі Німеччина підкреслила зацікавленість у стабільності та розвитку України як незалежної держави.

У 1990-х роках Німеччина підтримувала процеси реформування та модернізації України, що стало відображенням у проведенні численних міжнародних конференцій та семінарів на тему українсько-європейських відносин. Участь України в цих заходах сприяла зміцненню її міжнародних позицій, особливо в контексті її прийняття до Ради Європи в 1995 році. Водночас було створено механізми для поглиблення співпраці.

На початку 2000-х років українсько-німецькі відносини стикнулися з новими викликами, особливо на тлі сповільнення євроінтеграційних процесів та внутрішньополітичної кризи в Україні. Хоча Федеративна Республіка Німеччина надавала Україні підтримку в межах політики сусідства та Східного партнерства, повноцінна інтеграція України до ЄС залишалась під питанням. Події Помаранчевої революції 2004 року стали черговим поворотним моментом, який засвідчив прагнення України до європейської інтеграції та поживав діалог між країнами.

Проте в подальші роки співпраця ускладнилася через розчарування уряду ФРН в темпі реформ в Україні та нестабільну політичну ситуацію в країні. Всупереч цьому, Німеччина продовжувала підтримувати Україну на міжнародній арені та сприяла розвитку економічної взаємодії. Двосторонні консультації та робота українсько-німецького форуму забезпечили діалог на різних рівнях, від дипломатичних відносин до культурного обміну.

Отже, історія українсько-німецьких відносин демонструє як досягнення, так і труднощі на шляху до поглиблення співпраці. Німеччина виступає як

партнер України в її прагненні до інтеграції в Європейський Союз. Події та угоди, укладені впродовж 1990–2000-х років, створили міцний фундамент для майбутньої взаємодії. Події 29 листопада 2013 року стали маркером, що показав складність та неоднозначність інтеграційного курсу України. Реалізація стратегічних цілей залежить від подальших реформ в Україні та готовності ЄС підтримати її європейські амбіції, що підкреслює важливість всіх напрямів співпраці.

2.2 Відносини між Україною та Німеччиною сьогодні

В день коли Віктор Янукович відмовився підписувати угоду про Асоціацію з Європейським Союзом, Федеративна Республіка Німеччина не показала свою чітку позицію щодо даних подій [136, с. 21]. Таким чином, підписання угоди про Асоціацію з ЄС не відбулось 29 листопада 2013 року, а вже 30 листопада відбувся перший розгін мітингувальників на Майдані у місті Києві.

На п'ятдесятій щорічній конференції з питань безпеки, яка відбувалась протягом 31 січня по 2 лютого 2014 року у місті Мюнхен, Франк-Вальтер Штайнмаєр міністр закордонних справ Німеччини висловив занепокоєння щодо подій які відбувались в Україні, наголосив також на мирному врегулюванні та не застосуванні зброї [156]. Загалом результатом Мюнхенської конференції з питань безпеки можна окреслити більшу відповідальність Федеративної Республіки Німеччини саме в безпековому аспекті, але країна не відходила від своїх переконань що варто вирішувати конфлікти дипломатичним шляхом [89, с. 105]. Слід зауважити той факт, що Штайнмаєр був прихильником тісних відносин із РФ, і його відновлення на посаді означало що ФРН не відмовиться від Росії [136, с. 23].

17 лютого відбулась зустріч Ангели Меркель з Арсенієм Яценюком та Віталієм Кличком, що в свою чергу легітимізувало українську опозицію перед європейськими політиками [119, с. 335]. В той же час Європейський Союз наклав санкції проти влади України, яка застосовувала силові методи проти мирних мітингувальників. Вже через декілька днів Віктор Янукович покинув країну, а РФ

вторглась на територію України. Ці події стали новим поштовхом до розвитку українсько-німецьких міждержавних відносин.

Вже через декілька днів, 19 лютого 2014 року відбулись найперші консультації щодо ситуації в Україні між канцлером ФРН Ангелою Меркель та президентом Франції Франсуа Оландом [117, с. 152].

6 березня 2014 року тодішній канцлер Федеративної Республіки Німеччини Ангела Меркель наголосила на засіданні Європейської Ради про важливість рішення застосування санкцій проти Росії. Санкції мали три рівня, передбачали усунення РФ з «Великої вісімки» та перенесення майбутнього саміту з російського Сочі до Брюсселю, також передбачалось введення економічних санкцій, та призупинення лібералізації безвізового режиму [117, с. 157-158].

У своєму зверненні до Бундестагу Ангела Меркель засудила дії Російської Федерації. І слід згадати що Франк-Вальтер Штайнмаєр, тодішній міністр закордонних справ, спочатку не підтримував санкційні заходи проти Росії, але згодом він змінив свою офіційну думку, тим самим погоджуючись із канцлеркою [136, с. 26].

Таким чином саме ФРН відіграла значну роль у питанні санкцій проти РФ станом на березень 2014 року, які були направлені щодо окупації Криму. Вже у липні-вересні 2014 року санкції було розширено, через військову агресію Росії на сході України [88, с. 33-37]. Але лише після збиття російською ракетою малайзійського літака Boeing 777 біля Донецька, в наслідок якого загинуло 298 осіб, німецька спільнота почала безсумнівно підтримувати санкції проти РФ [138].

Перший пакет санкцій щодо окупації Криму був введений проти російський високопосадовців, окремого списку осіб і підприємств, які тим чи іншим способом були причетні до анексії, або ж вели бізнес із Кримом. Але вплив вищезазначених санкцій був обмежений лише півостровом і майже не мали ніякої ваги щодо російської економіки.

Наступний пакет санкцій мав більший успіх, оскільки обмеження запроваджувались щодо оборонних та нафтових технологій та фінансів країни.

Більше не було інвестиційних проектів щодо видобутку нафти в Росії. Також, варто згадати що США та ЄС закрили доступ до західних фінансових ринків для російських компаній. Таким чином, в період з 2014 по 2022 рік, РФ завдяки санкціям щороку втрачала 2,5-3,0% ВВП [129].

Був значний страх, оскільки санкції потрібно було підтверджувати кожних півроку, Європейський Союз з огляду на різні політичні зміни міг пом'якшувати, або взагалі скасувати санкції, але цього не сталось [129].

Але самі санкції були досить не продуманими і РФ знаходила способи їх обійти. Наприклад, на контракти які були підписані до вторгнення на територію України ембарго не поширювалось, тому контракти просто продовжували завдяки додатковим угодам. Також сюди можна віднести товари подвійного призначення, тобто експорт виробів та комплектуючих які потенційно можуть бути використані у військовій сфері, може бути дозволений якщо країна переконає що дані товари не будуть використовуватись у зазначених цілях [90].

Важливим кроком у врегулюванні ситуації що виникла в Україні було підписання угоди про асоціацію з Євросоюзом. З огляду на той факт, що українська влада наполягала на якнайшвидшому укладенні Угоди, а представники Європейського Союзу зауважували на важливості обрання легітимного президента, підписання даного документа було розділена на політичну та економічну частини. Політична складалась з Преамбули, 1 Статті та I, II, VI Розділів, та була підписана вже 21 березня 2014 року. Її підписали Арсеній Яценюк прем'єр-міністр України, Жозе Мануел Баррозу Президент Європейської комісії, Герман ван Ромпей Президент Ради Європейського Союзу та голови країн-членів Євросоюзу. Економічна ж частина була підписана 27 червня 2014 року, тобто після обрання Президента України Петра Порошенка, у місті Брюссель. В себе вона включала III, IV, V, VI Розділи та додатки, протоколи [104].

Приблизно в той ж період Федеративна Республіка Німеччина мала спроби врегулювати російсько-український конфлікт. 22-23 березня 2014 року у Донецьк прибув Франк-Вальтер Штайнмайер міністр закордонних справ Німеччини, під

час свого візиту він хотів домогтися мирного врегулювання конфлікту на території України.

Україна ж хотіла досягти підтримки від ФРН, аби домогтися від Росії виконання вимог, в тому числі положень Женевської угоди 17 квітня 2014 року, за умовами якої сторони зобов'язалися утриматися від будь-яких форм насильства, залякування або провокативних дій. 6 травня 2014 року відбулась зустріч міністром закордонних справ Німеччини Франка-Вальтера Штайнмайера та виконувачем обов'язків міністра закордонних справ України Андрієм Дешицею, під час переговорів було підняте питання яке стосувалось покарання РФ за грубі порушення міжнародних угод. 13 травня 2014 року Київ знову відвідав Франк-Вальтер Штайнмайер, він взяв на себе роль посередника у важких переговорах з сепаратистами [117, с. 174-175].

20 травня 2014 року відбувся візит до Берліну виконувача обов'язків міністра закордонних справ України Андрія Дешиці, де було повідомлено про те, що Федеративна Республіка Німеччина вимагала від РФ визнання результатів майбутніх президентських виборів в Україні. Вже 26 травня 2014 року відбулись переговори у Берліні між представниками України, Європейського Союзу та Росії, дані переговори мали на меті підняти питання газових боргів України, але вони не мали позитивного результату. Зовсім скоро, 30 травня 2014 року у місті Берліні відбулись чергові переговори між Арсенієм Яценюком та Ангелою Меркель щодо ціни на газ для України [117, с. 160].

Переговори щодо врегулювання конфлікту в Україні продовжувались і на далі протягом червня – липня 2014 року. Варто зазначити, що 4 червня у місті Берлін пройшли переговори між федеральним канцлером Ангелою Меркель та Президентом України Петром Порошенком, на яких канцлер висловила підтримку Федеральній Республіці Німеччину у прагненні нашої країни відстояти свою територіальну цілісність та суверенітет. А вже через кілька днів Київ відвідав Президент Німеччини Йоахім Гаук, що стало ще одним своєрідним проявом підтримки. 26 червня того ж року була проведена зустріч між Президентом України Петром Порошенком та міністром закордонних справ

Німеччини Франком-Вальтером Штайнмайером, в ході якої вони обговорили деталі мирного плану. Згодом 2 липня 2014 року відбулось обговорення між міністрами закордонних справ України, Німеччини та РФ, розмова йшла про події на Сході України [117, с. 187].

Наступні консультації на рівні міністрів закордонних справ відбулись 17 серпня 2014 року між представниками України, Німеччини, Франції та Росії, знову було підняте питання стабілізації конфлікту на території України, проте вони не дали ніякого результату. Вже 23 серпня 2014 року Ангела Меркель мала змогу відвідати Україну, під час переговорів було підняте питання саме політичного вирішення українського питання [160].

Також варто згадати не менш важливий елемент у врегулювання російсько-українського конфлікту, Нормандський формат або як його називають «нормандська четвірка» за участі Франції, Німеччини, України та Росії. Перша зустріч даного формату відбулась вже 6 червня 2014 року, але вона не мала ніяких результатів, РФ і на далі продовжувала свої дії, а Євросоюз у свою чергу санкції. Загалом результатом Нормандського формату стало підписання Мінських домовленостей.

Оскільки Мінські угоди не були досить результативними, міністр закордонних справ ФРН та водночас на закінчення 2015 року голова ОБСЄ, Штайнмаєр запропонував відому до тепер «формулу», яка мала на меті проведення місцевих виборів в окремих районах Донецької та Луганської областей за спостереження ОБСЄ, також умовою було надання «особливого статусу» окупованим територіям, та відновлення контролю України на кордоні з Росією. Також Штайнмаєр зауважив що умови мають бути виконані двома сторонами. Варто зазначити що Мінські угоди і «формула» Штайнмаєра є не рівноцінними щодо сторін, і мали більшу вигоду для російської сторони [130, с. 123].

Вже 7 лютого 2015 року Ангела Меркель на черговій Мюнхенській конференції з безпеки зазначила, що варто розглядати безпеку Європи за участі

Росії, а не проти неї, також на конференції було викреслено ідею поставок зброї в Україну [117, с. 202].

Федеративна Республіка Німеччина об'єднувала Європу, таким чином створювала одностайну реакцію на російську агресію. Події в Україні показали як сильні сторони Німеччини це дипломатія та економічна міць, так і слабкий бік, тобто відсутність саме військового виміру [155].

Головною ідеєю стратегії ФРН щодо подій в Україні, було перетворення військового конфлікту на дипломатичний рівень. Але Нормандський формат не дав очікуваних результатів і згодом поступово почав втрачати свою силу після зустрічі 2 жовтня 2015 року, на якій було узгоджено було узгоджено відведення озброєнь калібром до 100 мм на відстань 15 км від лінії зіткнення [15, с. 156]. Даний формат був продовжений в місті Берлін 19 жовтня 2016 року, на зустрічі розробляли «дорожню карту» імплементації мінських угод. Згодом після тривалої перерви, вже за Президента України Володимира Зеленського переговори у Нормандському форматі були відновлені 9 грудня 2019 року у місті Париж, де знову ж не дійшли до стабільності і миру [15, с. 160-162].

Слід розуміти, що Ангела Меркель поклала великі надії на зустрічі у Нормандському форматі, але вже після саміту який відбувся в Парижі 2019 року, стало зрозуміло, що припинення діяльності даного формату та неминуче замороження російсько-українського конфлікту [71].

Варто також згадати про інші заходи які проходили задля стабілізації російсько-українського конфлікту. 12 січня 2015 року у місті Берлін були проведені ще одні переговори на рівні міністрів закордонних справ, в яких брали участь Павло Клімкін представник України, Франк-Вальтер Штайнмаєр – Німеччини, Лоран Фабіус – Франції, та Сергій Лавров – Росії, на переговорах було знову підняли питання умов вирішення конфлікту на території Донбасу. Також, 21 січня 2015 року у Берліні відбулось засідання міністрів закордонних справ держав які входили до складу «Нормандської четвірки», на якому обговорювалось питання щодо мінських угод [70].

Вже наступного дня, 22 січня 2015 року на Всесвітньому економічному форумі в Давосі, канцлер ФРН Ангела Меркель висунула пропозицію Володимиру Путіну, що країни Євросоюзу готові розглянути ідею створення широкої зони вільної торгівлі як відповідь на врегулювання російсько-українського конфлікту. Згодом, 2 лютого 2015 року Ангела Меркель знову виразила чітку відмову у питанні надання Україні летального озброєння. Вже 6 лютого 2015 року Київ відвідали Президент Франції Франсуа Олланд та федеральний канцлер Ангела Меркель, відбулось обговорення відновлення мирного процесу щодо терористичних дій на українському Сході [129].

Варто зауважити що, за період 2014-2015 років українське питання підіймалось у Бундестазі не раз. Наприклад, щодо політики Федеративної Республіки Німеччини, Сполучених Штатів Америки, Європейського Союзу та НАТО в умовах «української кризи», з приводу дій Міністерства закордонних справ у питанні вирішення конфлікту на території України, щодо підтримки урядом країни поліцейської місії запланованої на українській території, та загалом у питанні збройного російсько-українського конфлікту [145].

Починаючи з березня по кінець жовтня 2015 року, відбулись ряд важливих переговорів та заходів спрямованих на врегулювання воєнних дій на Сході України, також зачіпали питання реформування законодавства країни задля врегулювання політичних та економічних обставин згідно до вимог Євросоюзу.

Варто також згадати, що у процесі голосування за ратифікацію Угод про асоціацію Європейського Союзу та України, Молдови, Грузії яке було проведене у Бундестазі 26 березня 2015 року, серед присутніх був Володимир Гройсман голова Верховної Ради України. Дані угоди було ратифіковано за більшістю голосів. В той же день Володимир Гройсман мав змогу зустрітись із Франком-Вальтером Штайнмайером міністром закордонних справ Німеччини, а також з Гюнтером Кріхбаумом головою комітету Бундестагу у справах Євросоюзу та з Карлом-Георгом Вельманном керівником німецько-української міжпарламентської групи дружби [124].

13 квітня 2015 року у місті Берлін була проведена зустріч міністрів закордонних справ Німеччини, України, Франції та РФ. Також у той же день відбулась зустріч між Президентом України Петром Порошенком та федеральним канцлером Ангелою Меркель, зустріч була присвячена питанню виконання Мінських угод [130].

14-15 квітня 2015 року у місті Любек відбувся з'їзд міністрів закордонних справ «Великої сімки», на ньому Сполучені Штати Америки, Велика Британія, Німеччина, Італія, Франція, Канада та Японія наголосили на підтримці намагань Федеративної Республіки Німеччини у питанні вирішення конфлікту на території України.

Червень – липень 2015 року став періодом найбільш активних дій щодо євроінтеграційних процесів. 22 липня 2015 року завершився процес ратифікації ФРН Угоди про асоціацію між ЄС та Україною. Згодом Німеччина надала документацію про ратифікацію угод між Європейським Союзом та Україною, Грузією та Молдовою на подальше зберігання до депозитарію при Генсеку Ради Євросоюзу. Досить знаковою подією того періоду стала промова Оксани Сироїд заступниці голови Верховної Ради України у Бундестазі, у своїй промові вона звернула увагу німецького парламенту на тому факті, що події які відбуваються в Україні є не лише українською кризою, а є справжньою загрозою Європейській безпеці [129].

Протягом серпня – жовтня 2015 року відбулись чергові переговори щодо питання дотримання мінських угод. Загалом, проблему виконання мінських угод обговорювали на міжнародних зустрічах досить часто, але безрезультативно.

В той ж період 24 серпня 2015 року у місті Берлін відбулась зустріч між Ангелою Меркель, Франсуа Оландом та Петром Порошенком, в ході зустрічі обговорювались питання стабілізації конфлікту на території України.

2 жовтня 2015 року відбулись переговори між Президентом України Петром Порошенком, федеральним канцлером Ангелою Меркель, Президентом Франції Франсуа Оландом та президентом РФ Володимиром Путіним, за

результатами переговорів було прийнято ряд рішень щодо стабілізації конфлікту на території України [117, с. 205].

Слід згадати, що Україну досить активно підтримувала правляча партія, так 6 жовтня 2015 року Київ мала змогу відвідати делегація від Бундестагу, на чолі з Карлом-Георгом Вельманном головою німецько-української міжпарламентської групи та за сумісництвом членом фракції Християнсько-демократичного союзу і Християнсько-соціального союзу. Візит мав на меті обговорити особливостей в участі української влади у процесі реалізації Мінських угод на законодавчому рівні [75].

На початок листопада 2015 року були проведені ще одні переговори на рівні міністрів закордонних справ між Україною, Німеччиною, Францією та Росією в «нормандському форматі». Згодом, 30 листопада 2015 року з візитом до Берліну прибув Президент України Петро Порошенко який провів переговори з канцлером Німеччини Ангелою Меркель.

Та відносини між Україною та Федеративною Республікою Німеччина підривав той факт, що у червні 2015 року була укладена угода про будівництво славнозвісного проекту «Північний потік-2». Угоду було укладено між російським «Газпромом», німецькою компанією «Wintershall», австрійською «OMV», французькою «Engie» та спільною компанією Нідерландів та Великої Британії «Shell». 18 грудня 2015 року Bundeskartellamt (антимонопольна служба Німеччини) надала дозвіл на будівництво наступної черги газопроводу «Північний потік-2», який фактично міг зробити газову систему України непотрібною. «Північний потік-2» мав запрацювати вже на кінець 2022 року та проходити в обхід України, що несло країні вагомі економічні збитки, та давало РФ змогу не залежати від українських трубопроводів. На думку багатьох вчених з втіленням цього проекту Україна втрачала найголовніше, а саме важелі впливу на Російську Федерацію. Слід зауважити що завдяки проекту ФРН мала значну економічну вигоду, але в той же час збільшувала залежність країн Євросоюзу від російських енергоресурсів [146].

1 січня 2016 року Федеративна Республіка Німеччина почала своє головування в ОБСЄ. Приблизно в той ж період ФРН почала відмовляти біженцям з України в наданні притулку, що викликало значну критику. 1 лютого 2016 року Берлін відвідав Президент України, та провів чергові переговори з федеральним канцлером щодо дотримання мінських угод. Також варто згадати, що на початку лютого до України прибула делегація Комітету у справах Європейського Союзу від бундестагу на чолі з Гюнтером Кріхбаумом, який зміг вказати на поточний стан євроінтеграційних зрушень. 22 лютого 2016 року Київ відвідали міністри закордонних справ ФРН та Франції, які знову мали на меті обговорення української кризи [147].

Вже 11 травня 2016 року на рівні міністрів закордонних справ в рамках «нормандської четвірки» обговорювалась питання щодо майбутньої діяльності ОБСЄ на східній території України. Згодом, 24 травня 2016 року у тому ж складі відбулось телефонне обговорення питання щодо здійснення поліцейської місії ОБСЄ на території Луганської та Донецької областей України.

27 червня 2016 року відбувся візит прем'єр-міністра України Володимира Гройсмана за запрошенням Фонду Кербера до Берліну. Також він мав згоду зустрітись із федеральним канцлером Ангелою Меркель, яка зауважила що Brexit ніяким чином не вплине на євроінтеграційні зрушення та на спрощення візового режиму для України.

14 вересня 2016 року Київ відвідали міністр закордонних справ Франції Жан-Марк Еро та міністр закордонних справ Німеччини Франк-Вальтер Штайнмайєр, під час зустрічі обговорювали питання виконання мінських угод. В жовтні 2016 року в Берліні домоглися незначного успіху, Президент України Петро Порошенко, Федеральний канцлер Ангела Меркель, Президент Франції Франсуа Олланд та президент РФ Володимир Путін змогли домовитись створити «дорожню карту» щодо питання виконання Мінських угод. Слід зауважити, що Штайнмайєр вважав мінські домовленості, попри значні недоліки, запобіжним заходом який стримував переростання воєнних дій на Сході України у повномасштабний конфлікт, який би став загрозою для всієї Європи [150].

30 січня 2017 року в місті Берлін пройшли переговори між канцлером Німеччини Ангелою Меркель та Президентом України Петром Порошенком, вони обговорили критичне становище на Сході України. Згодом, було оголошено, що за результатами переговорів між Президентом Бундестагу Норбертом Ламмертом та Президентом України Петром Порошенком, було погоджено провести «День реформ в Україні» в Бундестазі навесні 2017 року. Також, Президент України озвучив прохання визнати Голодомор 1932-1933 років актом геноциду проти українського народу [134].

8 лютого 2017 року Міністерство закордонних справ України викликало посла Німеччини в Україні Ернеста Райхеля задля пояснення заяви з приводу проведення в зоні ОРДЛО виборів з присутністю російських військ. У зв'язку з тим, що МЗС Федеральної Республіки Німеччини наголосив про важливість виконання Мінських угод, Перший заступник верховної ради України Ірина Геращенко зазначила, що вибори можливі лише за умови виведення військ.

В березні 2017 року Київ відвідав новий міністр закордонних справ Німеччини Зігмар Габріель, який мав змогу детально обговорити з Президентом України Петром Порошенком ситуацію яка склалась в наслідок дестабілізації на території України, також було підняте питання дотримання мінських угод.

20 травня 2017 року у Берліні відбулась зустріч між Президентом України та Федеральним канцлером, на якій Ангела Меркель наголосила на проблемі недотримання режиму припинення вогню в зоні окупованих територій на Донбасі, також вона висунула ідею нового раунду переговорів «нормандської четвірки», зауваживши що новий Президент Франції Емманюель Макрон готовий брати участь у роботі «нормандського формату». Вже 30 травня в Берліні пройшла ще одна зустріч на рівні міністрів закордонних справ країн уже згаданої «нормандської четвірки» [134].

Станом на 10 квітня 2018 року Президент України Петро Порошенко відвідав ФРН, де мав змогу обговорити питання введення миротворчого контингенту на територію України, також було підняте питання щодо дозволу Федеративної Республіки Німеччини на будівництво «Північного потоку-2».

Згодом, 10 травня 2018 року відбулась зустріч між Петром Порошенком, Ангелою Меркель та Емманьюелем Макроном в місті Аахен, на якій обговорювались питання регулювання конфлікту на Донбасі. З 29 по 30 травня 2018 року Київ відвідав Президент Федеративної Німеччини Франк-Вальтер Штайнмайер, саме підчас цього офіційного візиту було детально розглянуте питання запровадження миротворчої місії Організації Об'єднаних Націй на Донбасі, також було підняте питання підготовки до майбутньої зустрічі у «нормандському форматі». А вже 11 червня в Берліні відбулось засідання на рівні міністрів закордонних справ України, Німеччини, Франції та Росії, знову ж розглядалось питання стабілізації ситуації в зоні ОРДЛО. Як і більшість переговорів, ці також не принесли вагомих результатів [146].

16 серпня 2018 року відбулось обговорення проблем введення миротворчого контингенту на Донбас, між міністрами закордонних справ України та Німеччини, Павлом Клімкіним та Гайко Маасом відповідно. Через два дні, 18 серпня в Мерзебурзі були проведені консультації між президентом РФ та канцлером ФРН, на яких сторони досягли домовленості про продовження консультацій на рівні міністрів закордонних справ у «нормандському форматі», на якому мали обговорювати питання миротворчої місії ООН на окупованих територіях України [132, с. 520].

Також варто згадати, що на початку вересня 2018 року у Києві були проведені між Андрієм Парубієм Головою Верховної Ради та Вольфгангом Кубікі віце-прем'єром Бундестагу, переговори на тему гібридної форми агресії РФ проти України.

1 листопада 2018 року з офіційним візитом Україну відвідала Федеральний канцлер Німеччини Ангела Меркель, вона підняла питання подальших перспектив розвитку українсько-німецьких міждержавних відносин, також згадала про ситуацію в акваторії Азовського моря та Керченської протоки, звісно, було згадано і про спроби розв'язання російсько-українського конфлікту саме дипломатичним шляхом. Також було засуджений виборний процес на окупованих територіях України, на що Ангела Меркель зауважила, що ці дії не відповідають

домовленостям які вкладені у Мінських угодах, які, до речі, канцлер назвала малоефективними у врегулюванні конфлікту. Згодом у Парижі відбулась зустріч між трьома лідерами Президентом України Петром Порошенком, Федеральним канцлером Ангелою Меркель та президентом Франції Емманьюелем Макроном, в ході перемовин Росію звинуватили у безсоромному порушенні Мінських угод.

Важливо зауважити, що війна в Україні яку досить часто називають «кризою», це не просто конфлікт регіонального значення, станом на сьогодні вона набула глобального впливу. РФ безпрецедентно порушила Гельсінський акт 1975 року, який мав на меті заборону зміни кордонів у Європі саме шляхом застосування сили, своїми діями росія підірвала установлений порядок, який був створений після Другої Світової війни.

Саме після, повномасштабного вторгнення РФ в Україну 24 лютого 2022 року у німецькому соціумі виникли тези про помилковість довірливих відносин з президентом Путіним. Навіть Франк-Вальтер Штайнмаєр президент Німецької Федеративної Республіки зазначив, що продовжувати будь-які стосунки, в тому числі і торгівлю енергоресурсами та бізнес справи, країна не має наміру [140].

Події в Україні спричинили істотні зміни в політичному напрямі країни, Олаф Шольц канцлер Німеччини у своїй промові назвав ці події «поворотним моментом» (*Zeitenwende*). Тобто, ФРН фактично відмовлялось від заборони постачання зброї до зон конфлікту.

Ще 22 лютого, як відповідь на визнання ЛНР та ДНР президентом Російської Федерації Володимиром Путіним, Федеративна Республіка Німеччина зупинила процес сертифікації славнозвісного газопроводу «Північний потік 2» [57].

Вже 27 лютого 2022 року відбулось позачергове засідання Бундестагу на якому канцлер Федеральної Республіки Німеччини Олаф Шольц визначив істотно нову політику щодо підтримки України та надання їй оборонної зброї, також було збільшено витрати на сферу оборони та визначено пріоритетним завданням зменшення залежності від російських енергоресурсів [158, с. 140].

Відбулись досить очевидні зміни саме в риторичі Німецького уряду, але щодо дій та практичних заходів Німеччина не поспішала. Від початку повномасштабного вторгнення Україна і міжнародна спільнота закликала накласти ембарго на російські газ та нафту та надавати більше зброї [10].

ФНР підтримує санкції проти енергоносіїв російського походження але ці заборони мають поступовий характер аби не спричинити внутрішню кризу [7].

Слід згадати і про сильну залежність Німеччини від російського вугілля природного газу та нафти. Звісно, агресія РФ щодо України змусила ФРН кардинально змінити свою енергетичну політику. Федеративна Республіка Німеччина оголосила про поступове зменшення споживання російських енергоресурсів, навіть попри значні фінансові збитки. Слідом за Німеччиною від російських ресурсів почали відмовлятися і інші країни Європейського Союзу. РФ в той же час має гарний важіль впливу яким вони і вдало маніпулюють. Залякування холодною зимою без російських енергоресурсів дозволило Росії продовжувати поставки але вже іншими маршрутами, таким чином заробляти і обходити санкції. Таким чином, РФ за лише рік війни отримала 321 мільярд доларів від Євросоюзу [146].

Якщо продовжувати тему санкцій, то варто зазначити, що на сьогодні проти РФ введено вже близько 14 пакетів санкцій, які підтримують провідні країни світу включно з ФНР. В загальному санкції містили такі основні положення:

- Персональні санкції щодо Володимира Путіна, Сергія Лаврова, Сергія Шойгу, Дмитра Медведєва, Михайла Мішустіна, Миколи Патрушева, Сергія Іванова, Ігоря Сечина, Володимира Колокольцева, Валерія Герасимова та замороження їх активів
- Обмеження роботи банків російського походження та відключення їх від системи SWIFT.
- Заборона інвестицій.
- Санкції проти найбільших компаній, обмеження їх можливості вести розрахунки в доларах, фунтах, євро та єнах.

- Санкції проти урядовців, підприємців та деяких їх дітей, інших фізичних та юридичних осіб.
- Скасування спрощеного візового режиму та заборона видачі віз окремим особам.
- Заборона на постачання товарів і технологій, особливо подвійного призначення, які можуть бути використані у військовій промисловості.
- Заборона польотів для російської авіації.
- Заборона російським суднам і операторам заходити до портів країн ЄС.
- Зупинка сертифікації газопроводу «Північний потік-2».
- Ембарго на російські енергоносії [90].

Варто зауважити, що найбільших економічних втрат через санкції, серед країн Європейського Союзу, зазнала саме Федеративна Республіка Німеччина. За даними дослідження Інституту світової економіки втрати ФРН у торгівлі становлять 40%, в той же час інші країни мають набагато нижчі показники по втратам [54].

28 лютого 2022 року попри активні бойові дії на території України, президент Володимир Зеленський, прем'єр-міністр Денис Шмигаль та спікер Руслан Стефанчук підписали заяву на членство в ЄС. На диво, саме цей важкий час став найбільш вдалим для України [20].

Вже 23 червня 2022 року надійшла рекомендація від Єврокомісії яка мала на меті надати Україні статус кандидата на членство у ЄС, Європейська рада одноголосно її підтримала. Але слід розуміти, що офіційні переговори відбудуться у разі виконання зазначених у висновках Єврокомісії умов. Звісно, йдеться про сім сфер в яких мають провести реформи, це реформування Конституційного суду, продовження судової реформи та антикорупційної діяльності, сюди входить і призначення керівника САП, боротьба з відмиванням

коштів, втіленням антиолігархічного закону, узгодження аудіовізуального законодавства з європейським, зміну законодавства про нацменшини та інші [35].

Дане рішення не має аналогів у світі, тобто Україна ще не готова бути кандидатом але отримує статус вже зараз, на думку ЄС це стане поштовхом до більш рішучих дій щодо виконання вимог. Найкращим способом у переконання Федеративної Республіки Німеччини її уряду та соціуму у рішучості дій України, на сьогодні є саме виконання зазначених умов Єврокомісії [72].

30 вересня 2022 року, у відповідь на проведення псевдореферендумів на окупованих територіях, Володимир Зеленський зазначив, що Україна подає заявку на вступ до НАТО. (17) Реакція міжнародної спільноти була стриманою, оскільки не відбувалось ніяких консультацій із партнерами по НАТО перед поданням заявки (загалом вступ до НАТО не передбачає подання жодного виду заявок). Звісно, пролунала фраза що, «двері НАТО для України завжди відчинені», але зараз варто зосередитись на допомозі Україні у боротьбі з РФ [96].

Щодо позиції ФРН, то ніяких заперечень щодо вступу в НАТО України не було, ФРН в своєму традиційному стриманому дусі не виражає відкритої підтримки. Загалом, ні НАТО, ні Німеччина не готові прийняти Україну до безпекового Альянсу доки на території України триває війна в активній фазі, фронт якої дуже нестабільний [26].

Подальша співпраця між Україною та Федеративною Республікою Німеччиною відбувалась здебільшого в гуманітарному та безпековому напрямі, але варто виділити ряд візитів.

10 травня 2022 року міністр закордонних справ ФРН Анналена Бербок мала змогу відвідати Бучу. На початку свого візиту Бербок ознайомила з ситуацією в місті, де після виведення російських військ було знайдено понад 400 тіл. Міністра супроводжувала Генеральний прокурор України Ірина Венедиктова. Варто зауважити що, Бербок стала першим членом уряду Німеччини, який вирушив до Києва з початку війни Росії проти України. Перебуваючи в Бучі, міністерка запевнила, що Німеччина підтримує Україну в розслідуванні воєнних злочинів [74].

Згодом, 16 червня 2022 року з візитом до Києва прибув канцлер Німеччини Олаф Шольц, президент Франції Емманюель Макрон, прем'єр-міністр Італії Маріо Драгі та президент Румунії Клаус Йоханніс. Вони мали змогу відвідати зруйноване в наслідок російської агресії місто Ірпінь, одразу після відбулась зустріч з Президентом України Володимиром Зеленським [69].

10 вересня 2022 року Київ знову відвідала міністр закордонних справ ФРН Анналена Бербок, вона мала зустріч із міністром закордонних справ Дмитром Кулебою на якій вони обговорили питання розмінування та розслідування російських злочинів вчинених на території України [13].

25 жовтня 2022 року Україну вперше від початку повномасштабного вторгнення відвідав Президент Німеччини Франк-Вальтер Штайнмаєр. Він мав змогу зустрітись з Володимиром Зеленським та обговорити надання Україні систем ППО німецького виробництва [6].

3 квітня 2023 року до Києва прибув Віцеканцлер та міністр економіки ФРН Роберт Габек, у супроводі він мав невелику делегації представників бізнесу. Цим візитом він хотів показати, що Україна буде відбудована після війни [9].

11 вересня 2023 року вчетверте Україну відвідала пані Анналена Бербок, проте її візит був більше як знак солідарності та не мав за собою суттєвих зрушень [21].

21 травня 2024 року відбулась зустріч між Президентом України Володимиром Зеленським та з міністром закордонних справ Федеративної Республіки Німеччина Анналеною Бербок в місті Києві. Під час зустрічі було обговорено ряд питань, від надання систем ППО до післявоєнного відновлення України [74].

Таким чином, можна дійти до висновку, що від початку протестів на Майдані Німеччина продемонструвала стриману позицію, закликаючи до мирного врегулювання конфлікту. Однак дипломатичний тиск та участь Ангели Меркель і Франка-Вальтера Штайнмаєра легітимізували українську опозицію на міжнародній арені. Ці події послужили стартовою точкою для нових етапів українсько-німецького співробітництва.

ФРН відіграла значну роль у запровадженні санкцій проти Росії після анексії Криму та агресії на Україні. Попри початкову стриманість, катастрофа з малайзійським рейсом МН17 стала переломним моментом, після якого були підтримані санкції як урядом, так і населенням Німеччини. Пакети санкцій, що обмежували доступ Росії до технологій та фінансів, завдали значних економічних збитків РФ, хоч вони і не стали вирішальним фактором у стримуванні агресії.

Федеративна Республіка Німеччина разом із Францією стали ініціаторами Нормандського формату, спрямованого на дипломатичне врегулювання конфлікту. Попри певний прогрес, Мінські угоди не принесли бажаного миру, а «формула Штайнмаєра» викликала неоднозначну реакцію через вигідність для РФ. Зустрічі в нормандському форматі тривали до 2019 року, але згодом цей формат вичерпав свій потенціал.

Повномасштабне вторгнення РФ у 2022 році змусило ФРН розглянути свою залежність від російських енергоресурсів. Відмова від «Північного потоку-2» та поступове зменшення імпорту нафти й газу стали першими кроками для забезпечення енергетичної безпеки Європи.

Після початку повномасштабного вторгнення 2022 року Німеччина вперше змінила свою пацифістську політику, розпочавши постачання Україні зброї та збільшивши витрати на оборону. Візити німецьких лідерів, таких як Анналена Бербок та Олаф Шольц, символізували підтримку України та зобов'язували Німеччину брати участь у післявоєнному відновленні країни.

Таким чином, українсько-німецькі відносини пройшли складний шлях від дипломатичних викликів і санкційної підтримки до військової та економічної співпраці. Хоча не всі ініціативи були успішними, Федеративна Республіка Німеччина продемонструвала важливість стратегічного партнерства з Україною для забезпечення стабільності й безпеки в Європі.

Висновки до розділу 2

Другий розділ включає в себе історичний розвиток українсько-німецьких відносин, від моменту здобуття незалежності Україною до сьогодення,

демонструє еволюцію відносин двох країн від початкових етапів встановлення дипломатичних контактів до сучасного стратегічного партнерства.

Після визнання незалежності України Федеративною Республікою Німеччиною 26 грудня 1991 року між країнами почали розвиватися активні політичні та економічні відносини. Перші важливі угоди, такі як угоди про співпрацю в галузях інвестицій, культури, освіти та наукових досліджень, стали основою для подальшого зміцнення двосторонніх відносин.

Протягом 1990-х і 2000-х років Німеччина активно підтримувала процес реформування України, виступала як партнер у процесі євроінтеграції, така підтримка особливо посилилась після Помаранчевої революції 2004 року. Однак періоди активізації відносин супроводжувалися також і моментами стагнації, зокрема через внутрішньополітичні проблеми України та стриману політику ФРН щодо східного партнерства.

З початком російської агресії в Україні в 2014 році та анексією Криму роль Німеччини в міжнародних зусиллях щодо врегулювання конфлікту значно зросла. ФНР була одним із ініціаторів у запровадженні санкцій проти Росії та брала участь у перемовинах у рамках Нормандського формату. Попри це, Федеративна Республіка Німеччина завжди робила акцент на дипломатичному вирішенні конфлікту, що проявляється в її стриманості щодо військової допомоги.

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну у 2022 році стало потрясінням для Німеччини. Канцлер Олаф Шольц назвав ці події «поворотним моментом» (*Zeitenwende*), що призвело до зміни політики Німеччини щодо надання Україні зброї, запровадження масштабних санкцій проти Росії та зменшення впливу російських енергоресурсів.

Таким чином, німецько-українські відносини відзначаються стійкою динамікою співпраці, яка базується на спільних європейських цінностях, підтримці демократичних реформ в Україні, а також у спільній протидії агресії Російської Федерації.

РОЗДІЛ III. ГУМАНІТАРНИЙ ТА БЕЗПЕКОВИЙ ВИМІРИ, ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ

3.1 Гуманітарний вимір міжнародної політики між Україною та Німеччиною

Найбільш вагомою частиною гуманітарного сектору є сфера культури. Культура завжди займала важливу роль у формуванні міжнародних відносин, слугуючи мостом для розуміння між народами, їхніми традиціями та цінностями. Від спільних мистецьких проєктів до культурного обміну — Україна та Німеччина будували та будують міцні зв'язки, що базуються на взаємній повазі та прагненні до розвитку культурної співробітництва.

15-16 лютого 1993 року відбувся візит міністра закордонних справ Німеччини Клауса Кінкеля до Києва. За час візиту було підписано досить важливий для українсько-німецьких відносин у гуманітарному вимірі, а саме Угоду про культурне співробітництво [102, с. 73].

За умовами цієї угоди країни були зобов'язані посприяти заснуванню установ іншої держави та допомогти у її діяльності. До списку даних установ входили: бібліотеки, науково-дослідницькі структури, культурні інститути, загальноосвітні та професійні школи, заклади професійної підготовки та підвищення кваліфікації [102, с. 80].

Найвідомішими українськими культурними структурами у Федеративній Республіці Німеччині є Товариство «Pro Ukraine», Товариство сприяння, піднесення та поширення української культури в Німеччині, Спілка українських письменників у ФРН які базуються у місті Мюнхен; Музей українського народного мистецтва у місті Хененбаху; Український кіноклуб у Берліні та багато інших. Також у Німеччині працює ряд україно-німецьких інституцій такі як: Німецько-український форум який співпрацює з Українсько-німецьким форумом; Німецько-український інформаційно-культурний центр; Соціально-культурне об'єднання «Меридіан» та інші. Саме ці організації займаються важливим завданням, поширюють інформацію про Україну та її культуру серед пересічних німців [31, арк. 80].

В Україні ж діє ряд німецьких фондів які працюють у культурно-гуманітарній сфері. В першу чергу це бюро фондів Фрідріха Еберта, Конрада Аденауера, Ганса Зейделя, Фрідріха Науманна, саме вони є підтримкою для культурно-гуманітарних установ німецького походження [118, с. 167].

Так, наприклад, Фонд імені Ганса Зейделя співпрацює з Україною у різних сферах починаючи від освіти закінчуючи питаннями безпеки нашої держави [116, с. 34]. Фонд Фрідріха Науманна підтримує науково-дослідницькі проекти України та надає стипендії студентам та докторантам. Крім того, фонд підтримує українські засоби масової інформації, сприяє освітнім та інформаційно-консультативним заходам з питань права, соціології, економіки тощо [73].

Варто згадати вагомий внесок у культурно-освітній напрям відносин Інституту імені Гете, який має на меті популяризацію вивчення німецької мови за кордоном, а також надає підтримку в сферах культурної та освітньої співпраці між країнами [1, с. 150]. Гете-Інститут розпочав свою роботу трохи згодом після підписання українсько-німецької Угоди про культурний обмін 1993 року, та був відкритий у Києві [8]. Відділ установи який відповідає за поширення німецької мови, організовує різноманітні курси, співпрацює зі школами, університетами та спілками вчителів німецької, а також проводить підвищення кваліфікації викладачів німецької мови. Програмний відділ відповідає за організацію та проведення різноманітних культурних заходів, наприклад, літні курси німецької мови, конференції, музичні концерти, покази фільмів, та інші [25, с. 246].

В сфері культурного обміну значну роль відіграють Дні української культури які проходять в різних куточках Федеративної Республіки Німеччини. Останній такий захід пройшов у місті Ганновері починаючи з серпня по вересень 2024 року відбувались демонстрації, фестиваль, виставки, аудірвізуальні інсталяції, покази українського кіно та багато іншого. Головною метою таких заходів було збереження українських традицій через різноманітні культурні заходи, поширення обізнаності населення Німеччини про Україну її культуру [19]. В свою чергу в Україні також проходять Тижні німецької культури які

зазвичай проводить Гете-Інститут, та через повномасштабне вторгнення на сьогодні такі заходи не проводяться.

Попри те що країни зараз не можуть повною мірою втілювати культурні проекти, Україна та Федеративна Республіка Німеччина продовжують співпрацювати. Зараз Німеччина допомагає Україні зберегти бібліотеки, культурні центри, музеї надаючи технічну та фінансову підтримку. Також обговорюється питання відновлення культурних об'єктів після війни [108].

Важливим елементом українсько-німецьких відносин у гуманітарній сфері є освітній напрям. Розвитку освітніх відносин сприяють Міністерство освіти і науки з боку України та Федеральне міністерство освіти і науки з боку Німеччини [11 с. 40].

27 квітня 1998 року була укладена знакова Угода про академічне співробітництво між Спілкою ректорів ВНЗ України та Конференцією ректорів й президентів ВНЗ ФРН. За угодою Німецька сторона визнавала українські дипломи та спрощувала процес академічного обміну. У тому ж році в місті Києві запрацював офіс Німецької служби академічних обмінів [4, с. 176].

А вже 13 червня 2014 року з ініціативи представників німецької сторони були проведені переговори, на яких зазначили, що угода від 1998 року має бути оновлена, оскільки освітня система як України, так і Німеччини зазнала вагомими змін [27]. Саме тому, 15 грудня 2014 року у Варшаві була підписана нова Угода про міжвузівську співпрацю між Спілкою ректорів ВНЗ України та Конференцією ректорів та президентів вишів НРК. Нова угода мала в своїй основі координацію співробітництва між вищими навчальними закладами, розвиток вищої освіти, науки та культури, створення системи освіти для народу, розробка спільних навчальних ресурсів і курсів та інші нововведення [105 с. 6].

Досить новим видом співробітництва між Україною та ФНР стала розробка спільних освітніх центрів, факультетів та навіть інститутів. Варто також згадати, що досить популярними були українсько-німецькі літні школи, які мали найрізноманітніші напрями діяльності, від вивчення мов до різних курсів по саморозвитку. Найбільш відомою на сьогодні є Німецько-українська школа

управління в Берліні. Данна школа підготувала сучасні курси з управління та облаштувала декілька тренінгових центрів для держслужбовців в Києві та Берліні [34, с. 4].

Також активно розвивались спільні культурні центри, які з початку 1997 року і до сьогодні поширилися по всій Україні. Їх діяльність допомогла у розвитку та поглиблення академічного обміну, проведенні науково-освітніх заходів, вирішували проблему супроводу делегацій з закордону та в інших питаннях. Однією із найвідоміших установ такого типу є Український вільний університет у місті Мюнхен [450, с. 229].

Український вільний університет проводить прикладні та фундаментальні дослідження, які спрямовані на розв'язання актуальних на сьогодні проблем суспільного та соціально-економічного характеру. Звісно, пріоритетним напрямом дослідницької роботи Українського вільного університету є українсько-німецькі міждержавні відносини та їх перспективи [159, с. 112].

27 лютого 2014 року за сприяння Українського вільного університету було створено українсько-німецьку історичну комісію. Вона мала на меті покращити стан поінформованості німців про історію України, до складу комісії увійшло ряд відомих істориків як Федеративної Республіки Німеччини так і України [137].

Вже у червні 2014 року в Берліні була представлена виставка «Майдан. Україна. Шлях до свободи», яка до сьогодні є експозицією Музею Берлінської стіни. Також варто згадати про тогорічні покази, такі як «Арт-Майдан», «Я крапля в океані» та «MAIDAN SAGA» [101].

Вагомим проектом українсько-німецьких істориків стала архівна збірка «Пам'ять Майдану» яка розповідала про події Революції Гідності в Україні 2013-2014 років. В ній зафіксовані спогади та події які відбувались з учасниками Євромайдану. Було домовлено, що архів усної історії Майдану буде зберігатись в Українському інституті національної пам'яті, а копії цих матеріалів у Дослідницькому центрі Східної Європи Бременського університету Німеччини [37].

Після початку повномасштабного вторгнення освітня співпраця зазнала суттєвого скорочення в Україні. Проте уряд Федеральної Республіки Німеччини підтримує в Україні декілька німецькомовних курсів навчання. Також численні можливості відкрились для українців у Німеччині, країна надає магістерські й дослідницькі стипендії для українських студентів у німецьких університетах, а також стипендії Фонду Александра фон Гумбольдта в рамках Ініціативи Філіпа Шварца для українських науковців, які перебувають на сьогодні під загрозою. Варто наголосити що, був створений безкоштовний навчальний портал, що фінансується Федеральним урядом, метою якого є пропозиція вивчення німецької мови на базі української до рівня B2, також українські біженці можуть отримати стипендії VAFöG які дають можливість здобути вищу, або професійну освіту [68].

Перспективним напрямом українсько-німецької співпраці є науково-технічна сфера діяльності. Цей напрям має особливий інтерес для країн оскільки має на меті взаємний інтерес у розвитку інновацій, наукових досліджень та обміну досвідом. Українсько-німецька співпраця в науковій сфері має в своїй основі безліч різновидів взаємодії між країнами, а саме: обмін досвідом у різних наукових напрямках; стажування та навчання науковців; проведення конференцій, симпозіумів та консультацій; організація та реалізація проектів; публікації наукових робіт та інше.

10 червня 1993 року була проголошена Спільна Заява від німецького Фонду Фрідріха Наумана та Державного комітету України у справах науки і техніки, вона була націлена на науково-технічне співробітництво [92, с. 770-771]. Трохи згодом утворилась українсько-німецька Робоча група з питань науково-технічної співпраці, зустрічі якої проходили почергово в Україні та ФРН раз на два роки. Слід згадати, що починаючи від 2003 року Міжнародне бюро фонду Фрідріх Наумана надає інформацію щодо України та її актуальних програм у сфері досліджень [79, с. 5].

4 липня 1995 року було налагоджено роботу між Науково-дослідницьким об'єднанням Федеративної Республіки Німеччини та Національною академією

наук України, інституції підписали Угоду про наукове співробітництво у визначених сферах фундаментальних досліджень [105].

У 2009 році Федеральне міністерство освіти і наукових досліджень Німеччини та Міністерство освіти і науки України мали змогу підписати Меморандум про взаєморозуміння щодо сприяння співробітництву в науковій сфері. Така співпраця реалізовувалась на основі конкурсу спільних проектів між різними науково-дослідницькими установами країн [48].

Знаковою подією було відкриття того ж року офісу консультанта з питань співробітництва в науково-дослідницькій сфері в місті Київ. Офіс надавав допомогу у налагодженні українсько-німецької співпраці шляхом проведення різних заходів та консультацій [17, с. 38].

Але і українські інституції не стоять осторонь МОН України, НАН України, Державне агентство з питань науки, інновацій та інформатизації України організують різноманітні наукові проекти та підтримують співпрацю між країнами в даній галузі [78, с. 3].

У 2002 році Федеральний архів Німеччини та Державний комітет архівів України підписали Протокол про співробітництво, що мав на меті обмін інформацією, літературою та спеціалістами, а також проведення навчальних курсів та розробку наукових проектів [80, с. 1].

Варто зауважити що, за час науково-технологічного співробітництва між Україною та Федеративною Республікою Німеччиною станом на 2022 рік, було спільно профінансовано та реалізовано більше 200 науково-дослідницьких проектів, проведено безліч семінарів, конференцій та форумів.

У сучасному світі вагомою частиною гуманітарної взаємодії країні стали засоби масової інформації. Варто зауважити, що у Федеративній Республіці Німеччині, на відміну від України, не має органу який відповідав за діяльність ЗМІ, ця місія покладена на федеральні землі. А популяризацією державної політики займається Федеральне відомство преси та інформації, але дане відомство не займається контролем або ж не регулює діяльність ЗМІ. В Україні ж за надання ліцензій та контроль за дотриманням законодавства у сфері

радіомовлення та телебачення відповідає Державний комітет телебачення та радіомовлення та Національна рада України з питань телебачення та радіомовлення [111, с. 471].

Згідно з Угодою про культурне співробітництво 1993 року, Україна та ФРН домовились про суттєве розширення співпраці в інформаційній сфері, наприклад, обмін інформацією, телепрограмами, кінофільмами тощо.

Недостатня обізнаність українців у телевізійній сфері стала поштовхом для розширення співпраці між країнами. Німецька сторона виявила ініціативу, прагнучи поділитися своїм досвідом. І вже у 2007 році відбувся старт спільного українсько-німецького проекту: Національна телекомпанія України та німецький канал MDR розпочали цикл «Тижні німецького телебачення» на Першому національному телеканалі України [60].

25 жовтня 2010 року відбулося підписання угоди про співпрацю між Національною телекомпанією України та німецькою компанією «Mitteldeutscher Rundfunk» (MDR), яка поклала початок поглибленню культурних зв'язків та професійної взаємодії між двома організаціями в галузі телебачення [66]. Відповідно до умов підписаної угоди, вже з кінця березня 2011 року на Першому національному каналі стартували «Тижні німецького телебачення». Глядачі мали змогу насолодитися такими німецькими серіалами, як «Незаплямована репутація», «Безвихідь», «Ніхто не кричить», «Третій рівень» та ряд інших [99].

У жовтні-листопаді 2014 року українські телеглядачі втретє мали змогу зануритися в атмосферу Німеччини завдяки Дням німецького телебачення. Цього разу глядачі могли насолодитися документальними фільмами про Саксонію та природні багатства Європи, детективними серіалами, дитячими мультфільмами та концертом класичної музики. Весь контент був наданий німецькими партнерами безкоштовно. Дні німецького телебачення стали яскравим прикладом культурного обміну між Україною та Німеччиною, дозволивши українцям ближче познайомитися з історією, культурою та природними красотою цієї європейської країни [67].

Згодом дні німецького телебачення почали втрачати свою актуальність, натомість проводились різноманітні заходи з показу кіно, наприклад, фестиваль «Нове німецьке кіно» який щорічно проходить в Україні восени, останній такий пройшов з 9 по 14 листопада 2023 року [115].

Варто зауважити що і в ФРН проходять подібні фестивалі, наприклад, Ukrainian Film Festival Berlin який цьогооріч пройшов 23 по 28 жовтня 2024 року німецькі відвідувачі мали змогу переглянути легендарні стрічки «Тіні забутих предків», «Колір граната», «Фрагменти льоду» та ще близько 15 кінострічок [100].

Крім інших сфер співробітництва, Україна та Німеччина активно співпрацюють у галузі радіомовлення. Українські радіостанції збагачують свою програму завдяки музичним записам та концертам, які надають регіональні станції ФРН. Крім того, Федеральне відомство преси та інформації регулярно задовольняє запити українських журналістів, надаючи актуальні матеріали про Німеччину. Такий активний обмін інформацією свідчить про взаємну зацікавленість наших країн у подальшому розвитку двосторонніх відносин [32, арк. 111].

Заснування української редакції «Deutsche Welle» стало знаковим моментом у розвитку українсько-німецьких відносин в інформаційній сфері. Як єдина федеральна радіостанція Німеччини, «Deutsche Welle» створює якісні програми про політику, економіку та культуру країни, спрямовані на іноземну аудиторію, в тому числі українську. Співпрацюючи з 25-ма українськими радіостанціями, «Deutsche Welle» сприяє поширенню об'єктивної інформації про Німеччину в Україні [30, арк. 43].

Також слід згадати, що співпраця Посольства України у ФРН та «Джаз-радіо» у лютому 2001 року дозволила організувати «Тиждень України». Протягом тижня на хвилях популярної радіостанції звучала українська музика та транслювалися новини про нашу країну, що сприяло популяризації української культури в Німеччині [29, арк. 55].

В квітні 2006 року розпочалася нова ера в українсько-німецькій медійній співпраці. Радіостанції «RadiJoJo» та «Молоде радіо» об'єднали свої зусилля для створення спільного проекту «Історія, яку ми живемо». З січня 2007 року програма, що транслювалася одночасно в ефірі обох радіостанцій, стала платформою для обговорення актуальних питань молоді, соціальних проблем, прав людини, культури та музики Німеччини й України, хоча даний проект існував не довго [51].

У 2014 році українське телебачення розширило міжнародну співпрацю, уклавши меморандум про співробітництво з німецькою «Deutsche Welle». Партнерство передбачало спільне виробництво телевізійних та інтернет-проектів, а також проведення навчальних програм для українських журналістів як в Україні, так і в Німеччині [114].

Враховуючи успішний досвід «Німецької хвилі» в інформуванні іноземної аудиторії, співпраця з нею є надзвичайно важливою для України. У нинішніх умовах, коли Росія веде інформаційну війну проти нашої держави, об'єктивне інформування іноземних громадян є критично важливим. Тому налагодження партнерських відносин із зарубіжними ЗМІ та установами є першочерговим завданням [36].

Важливу роль у розвитку українсько-німецьких відносин відіграють друковані ЗМІ. Українські часописи та газети, такі як «Хрещатик», «Літературна Україна» та інші, регулярно висвітлюють різноманітні аспекти співпраці між нашими країнами. Газета «Урядовий кур'єр» системно висвітлює міжнародні відносини і тісно співпрацює з дипломатичними представництвами [3, с. 895].

Українська тематика широко висвітлюється у провідних німецьких друкованих ЗМІ. Видання як «Suddeutsche Zeitung», «Frankfurter Allgemeine Zeitung», «Stuttgarter Zeitung», «Neue Osnabrücker Zeitung», «Welt am Sonntag», «Handelsblatt», «Hessenkurier», «Rheinischer Merkur», «Sudkurier», «Badische Zeitung», «Sächsische Zeitung», «Rheinische Post», «Die Zeit», «Woche», журнали «Focus», «Deutschland», «Spiegel», «Wirtschaftswoche» та інші приділяють значну увагу аналізу політичної та економічної ситуації в Україні, публікують інтерв'ю

з українськими політиками. Кожне з цих видань має свій профіль та вплив на німецьку громадську думку [123].

Визначною подією у розвитку українсько-німецьких відносин стала поява спеціалізованого журналу «Діалог. Історія, політика, економіка». Перший номер журналу, присвячений виключно взаємовідносинам між Україною та Німеччиною, був презентований у 2000 році в Грайфсвальді за участі відомих політиків, дипломатів та вчених обох країн [33, арк. 2].

Варто також згадати, що у 2000 році за ініціативи Бюро делегата німецької економіки в Києві було започатковано двомовний журнал "Німецько-український огляд", який висвітлював широкий спектр питань двосторонніх відносин між Україною та Німеччиною, зокрема економічні аспекти співпраці. Однак через недостатнє фінансування видання було змушене припинити свою діяльність у 2004 році [62, с. 71]

Слід зауважити, що зацікавленість німецьких ЗМІ Україною постійно коливається. Якщо кількість публікацій про Україну в німецькій пресі зростає, то якість цих матеріалів може змінюватися залежно від актуальних подій в Україні.

Загалом, раніше Україна у світі сприймалась з негативом, оскільки закордонні ЗМІ висвітлювали переважно сенсаційні матеріали про корупцію, злочинність, економічні проблеми, революції, конфлікт на Донбасі та інші події [50, с. 3-6].

Також, вагомою проблемою висвітлення українських подій у німецьких ЗМІ була відсутність власних кореспондентів в Україні. Це призводило до того, що інформація про нашу країну часто подавалась через призму російських або польських медіа, що, звісно, спотворювало реальну картину подій. Проте на сьогодні, Україна постала у новому світлі, наші дипломати, журналісти, історики намагаються донести правдиву інформацію про події в Україні [81].

Досить великий успіх має співпраця між Україною та Німеччиною у сфері охорони довкілля. 10 червня 1993 року було підписано Угоду про співробітництво в галузі охорони навколишнього середовища, та відповідно до положень даного документа було створено українсько-німецький Керівний

комітет. В результаті роботи комітету було визначено позиції країн щодо глобальних екологічних проблем сучасності та окреслено пріоритетні напрямки співпраці у цій сфері [103, с. 767-769].

Звісно, було підняте питання що стосувались проблем з ЧАЕС, під час переговорів було підписано ряд важливих документів щодо питань ядерної безпеки та мінімізації наслідків Чорнобильської катастрофи. Як результат Україна та ФРН розробили науково-технічну програму співробітництва саме для підвищення безпеки ядерних установок атомних електростанцій [38, с. 188-189].

Федеративна Республіка Німеччина виділила на подолання наслідків Чорнобильської катастрофи близько 150 млн євро [24, с. 116]. Основним завданням даної програми було обстеження заражених районів України. Саме завдяки сучасним німецьким технологіям брали проби ґрунту та води і визначали дози опромінення людей із більше ніж 150 населених пунктів дев'яти районів Київської та Житомирської областей. Кожен обстежений отримував відповідний сертифікат який вказував на наявність цезію в організмі [127, с. 82].

Варто згадати ще декілька вагомих для українсько-німецької співпраці проектів у сфері охорони довкілля:

- З 1997 року працює спільне підприємство «БіоКом», яке займається у сфері очищення зливних вод [83, с. 36].
- Федеративна Республіка Німеччина профінансувала будівництво міжнародного центру у селі Квази, його діяльність була направлена на збереження букових пралісів Карпатського біосферного заповідника [53].
- Було впроваджено міжнародний проект за сприяння Федерального агентства навколишнього середовища «Підвищення безпеки промислових хвостосховищ на прикладі українських підприємств» [76].
- Починаючи від 1998 року Спілка для сприяння інтернаціональному трансферу екологічних технологій ITUT співпрацює з українською установою «Інтеррадіоекологія», а також з екологічними організаціями та аудиторями. Спілка організовує різноманітні заходи для підвищення кваліфікації фахівців з України, ділиться досвідом щодо питань охорони

довкілля, надає вкрай важливу інформацію щодо транспортування небезпечних вантажів тощо [23, с. 34-35].

- У 2023 було введено в дію проект з інвентаризацію лісів та відтворення лісів, які в свою чергу розмінують, також проект передбачає цифровізацію лісової галузі на основі досвіду ФРН [59].

Загалом Федеративна Республіка Німеччина завжди була зацікавлена у покращенні розвитку кліматичної політики, захисту біорізноманіття та зеленого відновлення України, тому на 2024 рік 44,5 млн. євро допомоги на нові проекти, та на ті, що планувалося запустити до війни, або робота яких була тимчасово призупинена з початком бойових дій [55].

Особливого значення набула і енергетична співпраця між Україною та ФРН. Ряд німецьких установ, в тому числі Федеральне міністерство економічної співпраці та розвитку, Федеральне міністерство економіки й захисту клімату та Федеральне міністерство довкілля, охорони природи і ядерної безпеки, все на сьогодні реалізували низку проектів у сфері енергетики та енергоефективності. Загалом уряд Німеччини мав активну співпрацю з Україною у згаданій сфері, країни реалізовували двосторонні проекти з різних напрямів, починаючи від загальної модернізації електроенергетики, підвищення рівня енергоефективності будівель та промислових об'єктів, закінчуючи інтеграцією відновлювальних джерел енергії та скороченням викидів CO₂.

26 серпня 2020 року було підписано Заяву про енергетичне партнерство, вона мала на меті зміцнити співпрацю щодо питань модернізації енергетичного сектору, підвищення енергоефективності, покращення систем опалення, побудову більшої кількості електростанцій що працюють завдяки відновлювальній енергії, також однією з основних постала проблема зменшення викидів парникових газів [107].

Слід також зауважити, що сьогодні російські війська на постійній основі атакують і руйнують цивільну інфраструктуру, наприклад, водосховища та електростанції. Це спричиняє гуманітарну катастрофу для населення України. Саме тому Німеччина активно підтримує відновлення української

інфраструктури, зокрема, забезпечуючи безпеку атомних електростанцій. Німецька сторона також надає значну фінансову та технічну допомогу для відновлення критичної інфраструктури в Україні. Зокрема, виділено 430 мільйонів євро на ремонт електромереж, водопостачання та інші проекти швидкого відновлення [97].

Вагомою, особливо в сучасних реаліях, є співпраця у сфері медицини. Починаючи з 1990-х років Міністерство праці, соціального правопорядку, сім'ї, жінок та охорони здоров'я Баварії та Міністерство охорони здоров'я України окреслили основні напрями співробітництва в медичній галузі. Одним із пріоритетних напрямків було надання допомоги Німеччиною у створенні Українського медичного центру та навчання його майбутніх фахівців у місті Мюнхен [112, с. 4].

На вересень 1996 року за підтримки німецьких медиків та відомого концерну «Фольксваген» було створено Український медичний центр реабілітації дітей з органічними ураженнями нервової системи Міністерства охорони здоров'я України. На сьогоднішній день установа має свою мережу із 44 закладів у різних куточках України [52, с. 11].

20 вересня 2007 року профільні установи України та Федеративної Республіки Німеччини підписали Спільну угоду про співробітництво в системі охорони здоров'я. Саме ця подія наштовхнула на перші консультації між представниками різних медичних закладів країн [58].

З 2008 року Україна та ФРН реалізують співпрацю у сфері боротьби з Вірусом імунодефіциту людини та Синдромом набутого імунодефіциту. Було організовано ряд проектів, які були націлені на діагностику, профілактику та лікування ВІЛ-інфекції, також важливе місце займало питання надання соціальної підтримки інфікованим особам [113, с. 6].

З початку 2022 року Федеративна Республіка Німеччина передала українським медичним закладам широкий спектр необхідного обладнання, включаючи апарати ШВЛ, дезінфекційні засоби та засоби індивідуального захисту, а також виділила 103 млн євро на інші медичні потреби. Країна приймає

у себе українців які постраждали в наслідок терористичних атак країни агресора. Також ватро згадати і про створені німецькі центри для навчання та підвищення кваліфікації медичних працівників в Україні та Німеччині. Війна в Україні має руйнівний вплив і на психічне здоров'я українців, особливо дітей. Німецькі фахівці та організації беруть активну участь у наданні психологічної допомоги постраждалим від війни [97].

Варто згадати про вагому подію у сфері охорони здоров'я, це домовленість між Україною та ФРН про посилення співпраці у сфері охорони здоров'я. 2 лютого 2024 року Міністр охорони здоров'я України Віктор Ляшко та Міністр охорони здоров'я Німеччини Карл Лаутербах підписали спільну декларацію про наміри щодо співробітництва у сфері охорони здоров'я між міністерствами. Загалом Міністр охорони Німеччини зазначив, що з початку війни задокументовано понад 1300 атак на заклади охорони здоров'я та медичний персонал. З початку російсько-загарбницької війни Федеральний уряд Німеччини надав Україні допомогу на суму 28 мільярдів євро, в тому числі на систему охорони здоров'я. Крім того, Німеччина прийняла та пролікувала більш ніж 900 поранених пацієнтів [109].

Варто згадати і про події 8 липня 2024 року коли російська ракета нанесла удар по дитячій лікарні «Охмадит», Карл Лаутербах наголосив на готовності Німеччини прийняти хворих дітей на лікування. Також Федеральний уряд надав 10 мільйонів євро на відновлення дитячої лікарні [109].

Не слід забувати про допомогу вимушеним біженцям з України. З початку повномасштабного вторгнення, в Федеративну Республіку Німеччину прибуло 1,18 млн українських біженців. Федеральний уряд допомагає вимушеним переселенцям з України в різні способи. Він надає фінансову підтримку федеральним землям та муніципалітетам для розміщення та забезпечення біженців. Також, українські біженці отримують соціальний захист та ряд виплат. Уряд ФРН створив цифровий портал допомоги під назвою Germany4Ukraine, який пропонує, наприклад, такі онлайн-сервіси, як «Дозвіл на перебування»,

«Інтеграційні курси» або «Заявка на отримання грошової допомоги для громадян» [64].

Варто також зауважити, що українським біженцям надається ряд безкоштовних послуг, так наприклад, біженці мають змогу отримати медичні послуги безкоштовно, діти можуть безкоштовно відвідувати школу та мовні курси. Також країна допомагає знайти роботу, що не менш важливо [64].

Загалом, починаючи з 24 лютого 2022 року Федеральна Республіка Німеччина надала Україні допомогу на суму майже 34 млрд євро на підтримку біженців, на програму зимової допомоги, на гуманітарну допомогу та розмінування. Таким чином, Німеччина входить в 10 країн які допомагають саме у гуманітарній сфері [97].

З огляду на масштабні збитки в розмірі близько 500 млрд євро, які спричинені російською агресією, питання відновлення України є вкрай актуальним. Разом з Україною та партнерами з ЄС і G7 Німеччина активно працює над розробкою стратегії відновлення. Для успішного відновлення України необхідна скоординована робота на національному та міжнародному рівнях. Крім того, Відновлення України відкриває унікальні можливості для модернізації держави та економіки, переходу на екологічно чисті технології та пришвидшення євроінтеграції. Федеральний уряд активно долучається до відновлення України, зокрема, ініціювавши створення «Платформи відновлення України» для координації зусиль громадських організацій, а також беручи участь у роботі Міжнародної Координаційної Платформи G7 донорів та організувавши масштабну конференцію «URC24». Остання зустріч у форматі «URC24» відбулась 11-12 червня 2024 року в Берліні [97].

Таким чином, можна зробити висновок, що окреслення українсько-німецьких відносин у гуманітарному аспекті дозволяє глибше досягнути пріоритети у політиці Федеративної Республіки Німеччини щодо України.

Гуманітарна співпраця між Україною та Німеччиною має ключову роль у розвитку двосторонніх відносин, зокрема в культурній, освітній, науково-технічній та медичній сферах. Історичні угоди, такі як підписання Угоди про

культурне співробітництво 1993 року, заклали міцну основу для майбутнього співробітництва. Завдяки активній підтримці з боку Німеччини були створені численні інститути культурного обміну та освітні проекти, які сприяють поширенню знань та взаєморозумінню між народами.

У культурній сфері вагомими є заходи, які популяризують українську культуру в Німеччині та навпаки, зокрема фестивалі, кінопокази та спільні мистецькі проекти. Важливими стали також зусилля щодо підтримки національної спадщини України та збереження культурних установ під час війни.

Освітній напрямок українсько-німецької співпраці демонструє важливість академічного обміну, надання стипендій та розвитку навчальних програм. Успішна взаємодія у сфері науки підкреслює прагнення країни до спільних досліджень та інновацій, що зміцнює науково-технічний потенціал обох держав.

Медична співпраця, зокрема під час війни, забезпечила критично важливу допомогу українцям. Федеративна Республіка Німеччина з готовністю надає лікування пораненим, постачає медичне обладнання та підтримує психічне здоров'я населення, що є вкрай важливо у нинішніх умовах.

Попри виклики, такі як війна та економічні труднощі, Україна й ФРН продовжують співпрацювати, акцентуючи увагу на збереженні культурних і наукових зв'язків та підтримці вимушених переселенців. Спільні проекти в галузі екології, енергетики та медіа повідомляють про всеохоплюючий характер гуманітарної співпраці.

Таким чином, гуманітарна співпраця між Україною та Німеччиною допомагає зміцненню міжнародної солідарності та демонструє, що партнерство в складні часи може бути основою для мирного та сталого розвитку в майбутньому.

3.2 Безпековий вимір у відносинах між країнами

На початку 90-х років, відбулось досить багато подій які суттєво вплинули на світоустрій: розвал Союзу Радянських Соціалістичних Республік, об'єднання Німеччини, розпад Соціалістичної Федеративної Республіки Югославії, а також Чеської і Словацької Федеративної Республіки та інші аспекти вплинули на створення нової європейської системи безпеки. Загалом варто зауважити, що Україна є стратегічно важливою у питанні утворення нової системи безпеки європейського континенту, саме тому Німеччина розвиває військово-політичну співпрацю з Україною, що в свою чергу є сприятливою умовою для мирного майбутнього Європи.

Вже на листопад 1991 року на зустрічі Ради НАТО було прийнято Декларацію про мир і стабільність в Європі, таким чином, почалось переформування Північноатлантичного альянсу після закінчення «холодної війни» тобто фактичної ліквідації біполярної системи безпеки. В нових умовах члени НАТО були готові стати гарантом безпеки на континенті [44, с. 52].

Щодо НБСЄ, то структура мала деякі труднощі у пристосуванні до такої швидкої трансформації. Саміт Наради з безпеки і стабільності в Європі, який відбувся 9-10 листопада 1992 року в місті Гельсінкі, приєднав до загальноєвропейського процесу новоутворені держави, прийняв ряд рішень щодо питань утворення антикризового механізму як опори нової системи безпеки в регіоні.

15 травня 1992 року на основі Ташкентського протоколу за ініціативи РФ, на пострадянському просторі була утворена безпекова структура під назвою Співдружність Незалежних Держав.

Наступним досить вагомим в історії кроком України було підписання 10 січня 1994 року в Москві заяви про відмову від ядерної зброї колишнього Радянського союзу. Заява містила в собі підписи президента України Леоніда Кравчука, президента Сполучених Штатів Америки Білла Клінтона та президента Росії Бориса Єльцина. Слід також згадати, що Федеративна Республіка Німеччина була однією з країн які приділяли особливу увагу питанню

приєднання України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї, тому ця подія стала поштовхом для покращення українсько-німецьких міждержавних відносин.

Також варто згадати, що Федеративна Республіка Німеччина надавала Україні допомогу у питання здійснення роззброєння, тобто сприяла ліквідації ядерного озброєння відповідно до умов угоди від 10 червня 1993 року. Уряди країн у листопаді 1994 року створили договір про спільну розробку екологічної технології зі знищення підземних стартових установок стратегічних ракет. Загалом допомога направлена саме на потреби ядерного роззброєння від ФРН Україні склала близько 700 мільйонів марок. Вже в липні 1995 року німецька сторона провела інспекцію Одеського військового округу щодо виконання Договору про звичайні військові сили в Європі, та станом на 17 листопада 1995 року Україна офіційно виконала всі зобов'язання [28, с. 207].

5 грудня 1994 року під час Будапештського саміту ОБСЄ Україна, США, Велика Британія та Росія підписали загально відомий Меморандум про формальні гарантії безпеки у зв'язку з набуттям Україною без'ядерного статусу. За умовами договору передбачалось надання допомоги у випадку акту агресії проти України, або у разі погроз з використанням ядерної зброї. Згідно з Меморандумом Велика Британія Сполучені Штати та Російська Федерація зобов'язувались:

- Поважати незалежність, суверенітет та кордони України.
- Утримуватися від загрози силою, її використання проти територіальної цілісності чи політичної незалежності України; ніяка їхня зброя ніколи не буде використовуватися проти України, крім цілей самооборони або будь-яким іншим чином згідно зі Статутом ООН;
- Утримуватись від економічного тиску, спрямованого на те, щоб підкорити своїм власним інтересам здійснення Україною прав, притаманних її суверенітету, і таким чином отримати будь-які переваги;

- Вимагати негайних дій з боку Ради Безпеки ООН з метою надання допомоги Україні, якщо вона стане жертвою акту агресії чи об'єктом погрози агресією з використанням ядерної зброї;
- Не застосовувати ядерну зброю як проти України так і проти інших держав-учасниць Договору про нерозповсюдження ядерної зброї, крім випадку нападу на них самих, їхні та підопічні території, збройні сили, їхніх союзників;
- Проводити консультації у випадку виникнення ситуації, внаслідок якої постає питання стосовно цих зобов'язань [16]

Важливим завданням для України постало питання військово-політичної співпраці із Німеччиною. Таким чином, 8 жовтня 1996 року у Відні в ході консультацій з питань взаємодії України та ФРН в ОБСЄ, було узгоджено позицію щодо проекту рішення Лісабонського саміту. Дане рішення стосувалось системи загальноєвропейського простору безпеки та перспектив утворення без'ядерної зони в Центральній та Східній Європі. 1 грудня 1996 року під час виступу на Лісабонському пленумі головуючих країн-членів ОБСЄ, президент України Леонід Кучма підтримав ЄС у безпековому питанні [152].

Вже 20 квітня 1996 року був проведений саміт «Великої вісімки» у Москві, на якому був присутній Президент України Леонід Кучма, на саміті було підняте питання ядерної безпеки.

9 липня 1997 року під час проведення саміту НАТО в місті Мадрид, відбулась знакова для України подія, було підписано Хартію про особливе партнерство між Україною та Організацією Північноатлантичного договору. Дана Хартія мала на меті розвивати відносини за принципами міжнародного права, також вона окреслювала механізми взаємодії та сфери консультацій [16 с. 16].

Беручи до уваги що військово-політична співпраця між Україною та Федеративною Республікою Німеччиною є досить важливою для майбутнього європейського континенту, варто окреслити основні аспекти розвитку міждержавних відносин у зазначеній сфері.

Після здобуття незалежності Україна отримала у спадок одні з найкращих військових округів колишнього СРСР. Проте через економічну кризу виникла проблема по скороченню військ до оборонних потреб країни. Вже на жовтень 1993 року Верховна Рада України сформувала відповідну Військову доктрину. Питання становлення збройних сил стало вагомою частиною державотворення, але суттєві складнощі в цьому процесі викликав перехідний період. Яскравим прикладом кризи у військовій сфері були часті зміни міністрів оборони, за п'ять років чотири міністри [154].

17 серпня 1993 року між Міністерством оборони України та Федеральним міністерством оборони Німеччини було підписано Угоду про співробітництво у військовій сфері, яка набула чинності одразу. На листопад 1993 року припав візит заступника міністра оборони України Івана Біжана в Федеративну Республіку Німеччину, представник української сторони взяв участь у українсько-німецько-американському семінарі з питань проблематики міжнародної безпеки. Приблизно тоді ж у Київ прибула делегація Генерального штабу бундесверу, яка обговорила питання військового управління під час миротворчих операцій, також питання підготовки офіцерського складу. Приблизно через рік в листопаді 1994 року до Німеччини прибула перша група військових з України на навчання у Вищій школі бундесверу. Згодом контакти між українськими та німецькими військовими стали набувати систематичного характеру [22].

Вже на липень 1995 року в період візиту президента України в Німеччину відбулась консультація між міністерствами оборони обох держав. Варто також згадати, що 11-15 березня 1996 року відбулись перші навчання збройних сил України та бундесверу в рамках програми Північноатлантичного альянсу «Партнерство заради миру» які пройшли на Дніпропетровщині. Згодом в грудні 1996 року в місті Обераммергау були проведені практичні навчання для військовослужбовців фінансових органів збройних сил України, відбувались вони на базі навчального центру НАТО. Загалом тиждень українці переймали досвід у сфері проведення фінансових розрахунків під час організації та проведення різних заходів у рамках програми «Партнерство заради миру» [152].

Вже 28 грудня 1996 року Рада національної безпеки та оборони України ухвалила Державну програму будівництва та розвитку збройних сил, яка була в силі до 2005 року. Програма мала на меті модернізувати українські війська відповідно до фінансового потенціалу країни, військової доктрини та геополітичного становища в регіоні. Слід зазначити, що даний процес реалізовувався досить складно. Згодом в червні 1999 року після подій в Югославії в Україні виникла потреба в редагуванні Військової доктрини. В свою чергу співробітництво бундесверу Федеративної Республіки Німеччини та збройних сил України сприяло вивченню досвіду та наближенню до військових стандартів НАТО [152].

Досить активно країни співпрацювали і у сфері військово-технічного виробництва. Найбільшим спільним проектом можна назвати виробництво європейського військово-транспортного літака на базі «АН-70». Але нажаль через досить негативну позицію Франції та РФ, Федеративна Республіка Німеччина не змогла налагодити спільне виробництво [43, с. 368].

Також варто згадати, що після розпаду Радянського союзу Україна допомагала у вирішенні питання виведення Західної групи військ колишнього Союзу Радянських Соціалістичних Республік з території Східної Німеччини у 1991-1994 років. ФРН в свою чергу виконала свої зобов'язання, були побудовані будинки для колишніх військових та було створено умови для їх адаптації до мирного життя. В тому числі в Україні було збудовано 6000 квартир, а у Одесі, Києві та Кривому Розі було відкрито центри з перекваліфікації для офіцерів.

Слід зауважити, що Федеративна Республіка Німеччина відіграла значну роль у питанні комунікації між країнами великої сімки та Україною. Основне питання того часу була проблема закриття Чорнобильської атомної електростанції. Також, ФРН допомагала розширювати зв'язки України та Організації Північноатлантичного договору. У вересні 2014 року в Уельсі на саміті було висвітлено питання створення трастових фондів для допомоги Україні [85].

З початком конфлікту на Сході України Федеративна Республіка Німеччина постала одним із ключових лідерів у вирішенні даного питання. Країна яка мала тісні зв'язки з усіма ключовими партнерами Європи, та досить тісне партнерство з Росією зробили Німеччину «вимушеним лідером» та центральним елементом у вирішенні тогочасної проблеми України [132, с. 517].

Варто також зауважити, що Федеративна Республіка Німеччина є не постійним членом Ради Безпеки ООН, також вона не володіє ядерною зброєю, та бере участь у вибіркових військових операціях ООН, військовий ж бюджет країни значно нижче від цільової ставки НАТО [154].

Перші Мінські угоди були підписані 5 вересня 2014 року у місті Мінськ. Учасниками Тресторонньої контактної групи були:

- Від ОБСЄ посол Гайді Тальявіні
- Від України другий Президент України Леонід Кучма
- Від РФ посол Російської Федерації в Україні Михайло Зурабов

Слід зауважити і той факт, що документ був підписаний головою псевдореспубліки «ДНР» Олександром Захарченком, та головою псевдореспубліки «ЛНР» Ігорем Плотницьким.

Загалом Мінські угоди які були підписні в 2014 році мали такі умови:

- Забезпечити повне та всеосяжне припинення вогню на лінії зіткнення, з подальшим відведенням важкого озброєння та підтвердженням цього режиму міжнародними спостерігачами.
- Реалізувати процес децентралізації влади в окремих районах Донецької та Луганської областей відповідно до Конституції України та міжнародних стандартів, забезпечивши при цьому єдність і територіальну цілісність держави.
- Створити ефективну систему контролю за державним кордоном України, включаючи створення демілітаризованої зони в прикордонних районах, під міжнародним моніторингом.

- Надати гуманітарну допомогу населенню постраждалих районів, забезпечити доступ до води, продовольства, медичної допомоги та інших життєво необхідних ресурсів, а також звільнити всіх незаконно утримуваних осіб.
- Розробити та реалізувати комплекс заходів, спрямованих на відновлення економіки Донбасу, включаючи інвестиції в інфраструктуру, підтримку малого та середнього бізнесу, а також сприяння соціальному розвитку регіону.
- Забезпечити неухильне дотримання прав людини та основоположних свобод всіх учасників мирного процесу, а також створити безпечні умови для проведення консультацій та переговорів [148].

Ще варто згадати, що перемир'я було благополучно зірване, в містах Донбасу тривали локальні сутички, а ситуація продовжувала залишатися досить таки напруженою. Також були зафіксовані пересування колон російської бронетехніки, обстріли Маріуполя та спроба штурму Донецького аеропорту.

Слід також згадати про ще одну зустріч контактної групи, яка відбулась 19-20 вересня 2014 року, знову ж у Мінську. В результаті зустрічі було підписано Меморандум, який мав на меті доповнити положення Протоколу підписаного 5 вересня 2014 року. У своїй основі він мав такі положення:

- Двостороннє припинення вогню.
- Зупинка військових формувань та підрозділів сторін на лінії їх зіткнення.
- Заборонялось застосування всіх відомих різновидів зброї, а також ведення наступальних операцій.
- Відведення на відстань не меншу ніж 15 кілометрів із кожного боку, засобів ураження калібру понад 100 мм, задля створення безпечної зони.
- Заборонялось встановлення мінно-вибухових засобів у межах безпечної зони.
- Заборонялись польоти військової авіації та іноземних безпілотників, за винятком тих, що використовувала моніторингова місія ОБСЄ [61].

Згодом 2 листопада 2014 року на територіях Донецької та Луганської областей були проведені незаконні вибори всупереч Мінським угодам та законам України.

7 лютого 2015 року у Мюнхені відбулась конференція з питань безпеки, на якій Ангела Меркель висловила про те, що хоче бачити безпекову політику Європи у співпраці з Росією, а не проти неї, також федеральний канцлер наголосила про виключення поставок зброї Україні, тим самим підкресливши що вирішення конфлікту на території України має бути саме завдяки дипломатії. Слід додати, що ФРН виключала не лише постачання зброї чи навчання військових, а і не надала можливості розмістити постійний військовий контингент на східному кордоні НАТО, попри наполягання країн-союзників. Як заміну було запропоновано план по створенню сил швидкого реагування [136, с. 36].

Другі Мінські угоди за участі України, Німеччини, Франції та Росії, були укладені 11-12 лютого 2015 року. Як підсумок «Мінську-2» було затверджено ряд заходів, які були спрямовані на виконання минулорічних домовленостей у Мінську, також було прийнято спільну декларацію яка була спрямована на підтримку даних заходів. Мінські угоди 2015 року були доповненням та деталізацією минулого договору, а саме:

- З 00:00 15 лютого 2015 року всі сторони конфлікту в ОРДЛО зобов'язані негайно припинити будь-які бойові дії, включаючи обстріли, атаки та інші ворожі дії.
- Задля створення зони безпеки всі сторони конфлікту повинні відвести на визначену відстань артилерію калібром 100 мм і більше, реактивні системи залпового вогню та тактичні ракетні системи.
- З першого дня відведення важкого озброєння ОБСЄ має здійснювати всебічний моніторинг ситуації на лінії розмежування за допомогою сучасних технічних засобів, таких як супутники, безпілотні літальні апарати та радіолокаційні системи.

- Наступного дня після завершення відведення важкого озброєння розпочинаються консультації щодо організації та проведення місцевих виборів в ОРДЛО, з урахуванням особливого статусу цих регіонів, визначеного українським законодавством.
- Забезпечити юридичне звільнення від відповідальності всіх осіб, причетних до конфлікту в ОРДЛО, шляхом прийняття відповідного закону.
- Провести повний обмін усіх утримуваних осіб, включаючи військовополонених і цивільних, за формулою "всіх на всіх" протягом п'ятиденного терміну після відведення зброї.
- Створити умови для ефективного та безпечного надання гуманітарної допомоги цивільному населенню.
- Забезпечити повне відновлення всіх соціальних та економічних процесів, таких як виплата пенсій, оплата комунальних послуг та податків. Відновити функціонування банківської системи в зоні конфлікту для забезпечення фінансових послуг населенню.
- Україна поступово відновить контроль над державним кордоном у всій зоні конфлікту, починаючи з першого дня після проведення місцевих виборів, згідно з умовами політичного врегулювання. Процес відновлення контролю над кордоном має бути завершений до кінця 2015 року за умови виконання Мінських угод та буде узгоджуватися з представниками окремих районів Донецької та Луганської областей у рамках Тристоронньої контактної групи.
- Забезпечити безумовний вихід усіх іноземних військових формувань та найманців з території України під міжнародним спостереженням.
- Ухвалити нову редакцію Конституції України, яка закріпить принципи децентралізації влади, зокрема, для окремих районів Донецької та Луганської областей.

- Питання організації та проведення місцевих виборів в окремих районах Донецької та Луганської областей будуть врегульовані відповідно до Закону України «Про тимчасовий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей» та за результатами консультацій у Тристоронній контактній групі. До проведення місцевих виборів буде залучено Бюро демократичних інститутів і прав людини ОБСЄ для забезпечення їхньої прозорості та легітимності.
- Заснувати робочі групи у складі Тристоронньої контактної групи для вирішення конкретних завдань, пов'язаних з імплементацією Мінських угод [147].

Варто згадати, що чергові підписані домовленості та декларація також не мали успіху та не стали запорукою миру на території України. Бойовики продовжували порушувати режим припинення вогню, який був запроваджений з 15 лютого 2015 року. В той же час федеральний канцлер Німеччини Ангела Меркель попри події наполягала на виконання мінських угод, на її думку конфлікт на Сході України міг вирішитись не воєнним шляхом [117, с. 209].

Таким чином, Ангела Меркель мала неоднозначну «подвійну стратегію» щодо ситуації на Сході України: вона не виключала введення нових санкцій проти РФ, але і наполягала продовжувати діалог. У своїй промові на партійному з'їзді 18 лютого 2015 року канцлер ФНР заявила, що Німеччина та Франція не полишать спроб зробити все що в їх силах, щоб Україна надалі розвиватись та зберегла свою територіальну цілісність. Та в той же час вона наголошувала на продовженні співпраці з РФ, тобто бути разом з Росією, але ніяк не проти неї.

6 березня 2015 року відбулись чергові переговори у «нормандському форматі» але уже в Берліні. Були підняті питання дотримання та реалізації мінських угод, а також було обговорено питання відведення важкого озброєння зі Сходу України [157].

12-14 лютого 2016 року відбулась конференція з питань безпеки у Мюнхені. В рамках Мюнхенської конференції 13 лютого відбулась зустріч міністрів закордонних справ України, Німеччини, Франції та Росії. За час

зустрічі не було досягнуто ніякого прогресу в урегулюванні ситуації на Сході України.

В липні 2016 року під час саміту у Варшаві було вирішено надати Україні Комплексний пакет допомоги з реформування сектору оборони [85].

Слід зауважити, що до початку повномасштабного вторгнення саме Мінські угоди були єдиним документом, який регулював конфлікт між РФ та Україною, також варто згадати, що жодна із вищезгаданих умов не була повноцінно виконана [130, с. 136].

У листопаді 2018 року МЗС України зробило офіційну заяву, що українська сторона розглядає Будапештський Меморандум як інструмент гарантування безпеки України та вимагає від російської сторони дотримуватись зобов'язань які остання взяла на себе.

Станом на січень 2019 року Німеччина здобула можливість бути не постійним членом Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй, таким чином Україна отримала додатковий елемент підтримки саме у безпековій сфері.

Питання постачання зброї постало досить гостро для Федеративної Республіки Німеччини. Навіть з огляду на інформацію про нарощення російського контингенту на кордоні з Україною в лютому 2022 року, Німеччина наклала заборону на постачання зброї. 6 лютого Крістін Ламберехт міністр оборони ФРН, зауважила що Федеративна Республіка Німеччина не постачає зброю на кризові території, з метою запобігання подальшій ескалації [56].

У січні 2022 року Федеративна Республіка Німеччина відхилила запит Естонії на постачання гаубиць «Д-30», які мають німецьке походження, до України. Таким чином країна підтвердила свою позицію [98].

В той же час німецька сторона не відмовлялась надавати військово спорядження, гуманітарну та фінансову допомогу. Варто зауважити, що ФРН у 2022 році виділила близько 22 мільярдів євро на підтримку України, половина з яких виділялась саме на військову допомогу країні.

Німеччина співпрацювала з Україною досить обережно, утримуючись від постачання важкого озброєння, надаючи лише допоміжне спорядження, така позиція мала декілька глибинних причин:

Першим слід виділити історичний аспект, оскільки Німеччина, переживши дві світові війни, де нацисти вбили мільйони як українців так і росіян, через що уряд відмовляється «експортувати зброю в країни, які Німеччина полила кров'ю». Таким чином, населення Федеративної Республіки Німеччини має досить сильні пацифістські настрої. Більшість населення країни вважають, що дипломатія є найкращим, а в деяких випадках єдиним способом вирішення конфліктів. Також можна зауважити, що німецькі війська мало коли беруть участь у військових місіях, звісно, окрім миротворчих [84].

Також країна має досить суворий контроль експорту зброї. Федеративна Республіка Німеччина є одним із найбільших експортерів зброї в світі та досить суворо контролює куди та задля яких цілей надається зброя. Німеччина дотримується політики стриманості, коли йде мова про конфлікти, а сам експорт зброї розглядає як підбурювання конфлікту [84].

Вагомим чинником можна назвати залежність від російських енергоносіїв. ФРН, як і багато інших країн Європи, протягом багатьох років істотно залежала від постачання енергоресурсів з Росії. Агресія РФ проти України означала втрату досить дешевих ресурсів, що викликало занепокоєння щодо можливих економічних наслідків, як для Німеччини, так і для значної частини країн Європи [84].

Але зовсім згодом ФРН змінила свою позицію та повідомила про надання Україні 1000 одиниць протитанкової зброї та 500 зенітних ракет «Stinger», ще одним вагомим кроком німецької сторони стало скасування заборони постачання зброї німецького виробництва до України [131].

Таке рішення було досить важким для керівництва Федеративної Республіки Німеччини оскільки країна не мала бажання вступати в «Третю світову».

Однією із причин зміни позиції Німеччини щодо передачі важкого озброєння стала зустріч у форматі «Рамштайн» яка відбулась 26 квітня 2022 року на військовій базі військово-повітряних сил США в ФРН. На заході було більше ніж 40 представників країн, які спільними зусиллями координують допомогу Україні [121].

Варто окреслити яку саме військову допомогу за час повномасштабного вторгнення надала Федеративна Республіка Німеччина. Станом на квітень 2022 року Німеччина ініціювала перший круговий обмін зброєю зі Словаччиною. Словаччина передала Україні танки російського виробництва, а натомість отримала від Німеччини іншу військову техніку. Це дозволило ЗСУ швидко освоїти нові танки та зміцнити обороноздатність. Подібний круговий обмін відбувся згодом і з Чехією [97].

6 травня 2022 року Міністр оборони Німеччини Крістіне Ламбрехт повідомила про рішення передати Україні самохідні артилерійські установки Panzerhaubitze 2000. Ця важка артилерія була відновлена на військовому підприємстві з технічного обслуговування та надалі передана ЗСУ. Для забезпечення ефективного використання цих систем, Німеччина та Нідерланди організували навчання українських військових [97].

В липні 2022 року Міністр оборони Німеччини Крістіне Ламбрехт оголосила про рішення надати Україні сучасні системи мобільного захисту від зброї масового ураження. Ці системи, відомі як HER70, дозволяють проводити комплексні заходи з дезактивації, дезінфекції та деконтамінації різного типу обладнання та матеріалів. Пакет допомоги включав шість спеціалізованих автомобілів, обладнаних сучасними системами знезаражування, а також значні запаси відповідних засобів. Також Федеративна Республіка Німеччина передала Збройним Силам України 16 сучасних броньованих мостоукладачів Viber, які значно полегшать подолання водних перешкод та інших інженерних перепон. Перша партія з 6 мостоукладачів прибула в Україну вже цього року, а решта – наступного. Крім того, Бундесвер надав Україні додаткові транспортні засоби,

три самохідні артилерійські установки Panzerhaubitze 2000 та реактивну систему залпового вогню MARS II з боєприпасами [97].

У вересні 2022 року Міністри оборони Німеччини та Греції погодилися на круговий обмін озброєнням. Згідно з угодою, Україна отримала від Греції 40 бойових машин піхоти БМП-1, а Греція натомість отримала від Німеччини 40 сучасних бойових машин піхоти Marder з промислових запасів. В той же місяць ЗСУ отримали 12 німецьких самохідних артилерійських установок Panzerhaubitze 2000. Ще чотири такі установки з боєкомплектom були передані згодом. Також, для посилення своєї протиповітряної оборони, Україна отримала від Німеччини сучасні системи ППО IRIS-T SLM. Ці системи, здатні збивати ракети на відстані до 40 км, та значно посилили нашу оборону [97].

На початку січня 2023 року Німеччина передала Україні бойові машини піхоти Marder та систему протиповітряної оборони Patriot. Це рішення було узгоджено зі Сполученими Штатами, які також нададуть Україні систему Patriot. Також у січні ФРН надала Україні 14 сучасних танків Leopard 2 A6 зі своїх запасів. Окрім танків, німецькі інструктори навчатимуть українських танкістів.

2 лютого 2023 року у рамках міжнародної військової допомоги Україні, Федеративна Республіка Німеччина передала Збройним Силам України понад 100 танків Leopard-1. Перша партія з 25 танків прибула влітку того ж року, а повністю всі танки були передані до другого кварталу 2024 року. Крім танків, до пакету допомоги входили зенітні самохідні установки Gepard, танки розмінування Dachs та мостоукладачі Viber. Для ефективного використання нової техніки, Німеччина проводить навчання для 600 українських старших сержантів [97].

На березень 2023 року ФРН значно розширює свою військову допомогу Україні. Завдяки виділенню 12 мільярдів євро, Збройні Сили України отримали додаткове озброєння та обладнання, необхідні для ефективної боротьби з російським агресором.

У квітні 2023 року Німеччина посилює протиповітряну оборону України, передаючи новітні системи ППО IRIS-T SLM та Patriot.

13 травня 2023 року Федеративна Республіка Німеччина значно розширила свою підтримку України, виділивши понад 2,7 мільярда євро на посилення її обороноздатності.

11-12 липня 2023 року на саміті НАТО у Вільнюсі ФРН оголосила про новий масштабний пакет військової допомоги Україні. До нього увійшли додаткові системи ППО Patriot, танки Leopard, БМП Marder, артилерійські снаряди, засоби розвідки, інженерне обладнання та медичні матеріали [97].

5 вересня 2023 року Німеччина оперативно відреагувала на потреби України, забезпечуючи боєприпасами зенітні самохідні установки Gepard. Ці системи, передані зі складів німецької промисловості, успішно використовуються для захисту критичної інфраструктури від російських повітряних атак, зокрема від безпілотників.

В жовтні 2023 року ФРН значно розширює військову допомогу Україні, надаючи новий пакет підтримки на суму 400 мільйонів євро. До нього увійшли додаткові системи ППО IRIS-T (SLM та SLS), друга система Patriot та зимове обладнання для ЗСУ.

13 листопада 2023 року з 2025 року Україна отримає додаткові чотири системи протиповітряної оборони IRIS-T середньої дальності, які будуть надані Німеччиною.

15 грудня 2023 року Німеччина збільшила постачання артилерійських боєприпасів в Україну. Бундестаг схвалив виробництво 350 000 155-мм снарядів, частину з яких виготовлять у Франції. Ці боєприпаси сумісні з гаубицями, які вже є на озброєнні ЗСУ [97].

16-18 лютого 2024 року нагоді Мюнхенської конференції з безпеки Федеративна Республіка Німеччина представила значний пакет військової допомоги Україні. До нього увійшли: 18 самохідних артилерійських установок Panzerhaubitze 2000, 18 колісних САУ RCH 155, артилерійські боєприпаси, система ППО SkyNex та 100 ракет для IRIS-T SLS. Загальна вартість пакету становить близько 1,1 млрд євро.

Паралельно з цим, Німеччина та Україна підписали двосторонню угоду про співпрацю у сфері безпеки, яка передбачає довгострокову підтримку України у її оборонних зусиллях [97].

Крім того, у той же період у Брюсселі відбулося перше засідання Міністрів Коаліції спроможностей протиповітряної оборони, ініційованої Німеччиною та Францією. Метою коаліції є координація міжнародних зусиль зі зміцнення протиповітряної оборони України. Станом на березень 2024 року до коаліції долучилися 15 країн. Окрім цього, Німеччина, спільно з Італією, очолить коаліцію, спрямовану на посилення бронетанкових спроможностей ЗСУ.

19 березня 2024 року відбулась чергова зустріч Рамштайну міністр оборони Німеччини оголосив про новий пакет військової допомоги Україні на суму близько півмільярда євро. До нього увійшли тисячі артилерійських снарядів, броньовані машини, транспортні засоби та медичне обладнання [97].

13 квітня 2024 року у відповідь на зростання кількості російських повітряних атак, ФРН передала Україні ще одну сучасну систему протиповітряної оборони Patriot. Це рішення було прийнято з метою посилення захисту українського неба. Таким чином, загальна кількість систем Patriot, переданих Україні з Німеччини, зросла до трьох. Варто зазначити, що для компенсації наданих систем, Бундестаг ухвалив рішення про закупівлю нових комплексів Patriot.

30 травня 2024 року Під час візиту до Одеси міністр оборони Німеччини Боріс Пісторіус та його український колега Рустем Умеров обговорили новий пакет військової допомоги. Німеччина надасть Україні керовані ракети для систем ППО IRIS-T, безпілотники та запчастини для артилерії на загальну суму близько півмільярда євро. Також, Німецький уряд прийняв рішення, яке дозволяє Україні використовувати надану зброю для ураження російських військових цілей, особливо якщо ці атаки плануються та здійснюються з території Росії, що прилягає до українського кордону. Таке рішення було ухвалено з урахуванням того, що Росія використовує свою територію як плацдарм для агресії проти

України. Водночас, Німеччина наголошує, що використання наданої зброї має здійснюватися відповідно до норм міжнародного права [97].

6 червня 2024 року Бюджетний комітет Німецького Бундестагу ухвалив рішення про виділення близько 880 мільйонів євро на закупівлю великої партії артилерійських снарядів калібру 155 мм. Ці боєприпаси будуть використані для забезпечення безперервної підтримки України, а також для поповнення запасів німецької армії. Мова йде про тисячі снарядів, які підходять для самохідних гаубиць Panzerhaubitze 2000 та інших артилерійських систем.

Варто зауважити, що Федеративна Республіка Німеччина наголосила на тому що підтримуватиме Україну в її оборонній боротьбі проти російської агресії доти, доки це буде необхідно. Обидві країни підписали відповідну безпекову угоду. Йдеться, серед іншого, про військову допомогу у розбудові сучасних і обороздатних збройних сил, аби Україна могла дати відсіч і майбутнім нападам [97].

Таким чином, на початку 1990-х років відбулися суттєві геополітичні зміни: розпад СРСР, об'єднання Німеччини, формування Співдружності Незалежних Держав та створення нової держави в Центральній та Східній Європі. Це дало старт процесам створення нової безпекової системи в Європі, яка включала НАТО та НБСЄ (пізніше – ОБСЄ) у якості ключових гравців у забезпеченні світу та стабільності на континентах.

Україна з моменту здобуття незалежності стала одним із елементів європейської системи безпеки. Її участь у таких процесах, як підписання Будапештського меморандуму 1994 року та відмова від ядерного арсеналу, підкреслює відповідну позицію країни щодо глобальної та регіональної безпеки. Таким чином, ФРН підтримала роззброєння та надавала значну фінансову допомогу на знищення ядерних установ.

Військово-політичне співробітництво між Україною та Федеративною Республікою Німеччиною також поступово розширювалося. Воно включало навчання українських військових у німецьких навчальних центрах, участь у програмі НАТО «Партнерство заради миру» та спільні зусилля з адаптації

українських військових до стандартів Альянсу. Україна, зокрема, стала партнером НАТО, підписавши в 1997 році Хартію про особливе партнерство, що окреслило рамки для подальшого співробітництва.

Однією із найскладніших проблем для безпеки України став конфлікт на Донбасі. Німеччина разом із Францією відіграла ключову роль у дипломатичних зусиллях для врегулювання цього конфлікту в рамках Нормандського формату. Попри невиконання багатьох умов Мінських угод, ці домовленості залишилися до повномасштабного вторгнення Росії в 2022 році основою миротворчого процесу. В 22 році ФРН довелось змінити своє ставлення до питання постачання зброї, і на сьогодні Німеччина є надійним партнером України у військовій сфері.

Таким чином, ті взаємини між Україною та Німеччиною не тільки сприяють зміцненню оборонних досягнень України, але й формують основу для інтеграції України до європейських безпекових структур. Це партнерство продовжує бути основним фактором підтримки стійкості на європейському континенті, що відповідає спільним інтересам обох країн у забезпеченні миру, безпеки та економічного розвитку.

Висновки до розділу 3

Третій розділ комплексно розглядає гуманітарний та безпековий вимір співробітництва між Україною та Федеративною Республікою Німеччиною, які формують ключову роль у розвитку двосторонніх відносин. Ці сфери співпраці формують багатогранну основу для взаємодії між двома країнами, особливо в умовах війни та зростання міжнародних викликів.

Гуманітарна співпраця між Україною та Німеччиною базується на багаторічних традиціях культурного обміну, освітніх ініціативах, науковій взаємодії та медичній підтримці. Підписання угоди про культурне співробітництво в 1993 році стало надійною точкою для розбудови глибоких зв'язків у сфері культури, науки та освіти. Завдяки таким угодам Україна та ФРН могли організовувати спільні фестивалі, вистави та кінопокази, які сприяють поширенню національних ідентичностей обох країн та підвищенню відомостей

про їхнє культурне надбання, та нажаль в умовах російської агресії такі заходи значно скоротились.

Важливим аспектом співпраці є освітні програми, включаючи академічний обмін та гранти для студентів і науковців. Відкриття Німецької служби академічних обмінів (DAAD) у Києві та реалізація спільних навчальних проєктів дозволили посилити наукові зв'язки та сприяти професійному розвитку фахівців. Літні школи, програми стажування та освітні курси створюють сприятливі умови для інтеграції української академічної спільноти в європейській освітній простір.

Медичне ж партнерство між Україною та Федеративною Республікою Німеччиною набуло особливої ваги під час війни. Німеччина надає Україні як гуманітарну, так і технічну медичну допомогу, включаючи реабілітацію постраждалих, підтримку лікарень та навчання українських медиків. Медичні заклади Німеччини приймають на лікування українських поранених та хворих, у тому числі дітей, постраждалих від війни, що підкреслює важливість цієї співпраці в умовах гуманітарної кризи.

Отже, гуманітарна співпраця є основою для розвитку культурного, освітнього та наукового потенціалу, а також соціальної стійкості України. Німеччина відіграє важливу роль у підтримці та відновленні інфраструктури України, що збільшує її інтеграцію до європейського простору.

Безпекова співпраця між Україною та ФРН пройшла складний шлях трансформації від обережного партнерства до стратегічної взаємодії в умовах війни. Початково Німеччина дотримувалася пацифістської позиції, обмежуючи постачання зброї в конфліктні регіони. Однак російська агресія у 2014 році та повномасштабне вторгнення у 2022 рік змусили Німеччину переглянути свою політику.

Особливе місце у безпековій співпраці має участь Німеччини в Нормандському форматі, що є важливою дипломатичною ініціативою для врегулювання конфлікту на сході України. Ініційований у 2014 році за участі

Німеччини, Франції, України та Росії цей формат був спрямований на досягнення миру через переговори та впровадження Мінських домовленостей.

Мінські угоди залишались основною платформою для переговорів до початку повномасштабного вторгнення Росії у 2022 році. Німеччина брала активну роль у спробах забезпечити дипломатичне протистояння конфлікту, а також намагалася балансувати між підтримкою України та діалогом.

Федеративна Республіка Німеччина стала ключовим партнером України, надаючи військово-технічну допомогу та сучасні системи озброєння. Поставка зенітно-ракетних комплексів IRIS-T та Patriot значно посилила протиповітряну оборону України, захищаючи критичну інфраструктуру та цивільне населення від російських атак. Крім того, передачі сучасних танків Leopard, артилерійських систем та іншої техніки демонструють готовність Німеччини підтримувати обороноздатність України в довгостроковій перспективі.

Співпраця також включає підготовку українських військових до стандартів НАТО, що не лише забезпечує ефективність українських збройних сил, але й наближає Україну до інтеграції в євроатлантичні структури. Ці зусилля сприяють підготовці України до вступу в НАТО та зміцненню її позицій у новій архітектурі європейської безпеки.

Тож, українсько-німецьке партнерство в гуманітарній та безпековій сферах є прикладом глибокої та взаємодоповнюючої співпраці. Гуманітарна взаємодія сприяє культурному розвитку, освітньому зростанню та соціальній стійкості України, тоді як безпекова співпраця забезпечує стабільність і готовність до відбиття зовнішніх загроз. Це партнерство виходить за межі реагування на поточні виклики, створюючи передумови для інтеграції України в європейський простір і забезпечення її сталого розвитку.

ВИСНОВКИ

Загалом, було проведено комплексний аналіз українсько-німецьких міждержавних відносин, які охоплюють багато аспектів взаємодії, від історичних та гуманітарних зв'язків до глибокої співпраці в безпековій сфері. Відносини між двома країнами віддзеркалюють трансформації в Європі з моменту зміцнення української незалежності та зміцнилися на фоні нових викликів, особливо після російської агресії. На основі мети та визначених завдань дослідження, можна сформулювати такі висновки:

1. Українсько-німецькі відносини пройшли різні етапи розвитку: від періодів співпраці та партнерства до моментів напруги та протистояння. У сучасних умовах, на тлі повномасштабної агресії Росії проти України, вивчення цієї теми набуває особливої актуальності. Водночас відчувається брак комплексних досліджень, які б охоплювали всі аспекти взаємозв'язку між Україною та Німеччиною. Більшість наявних наукових праць зосереджуються лише в окремих напрямках, таких як політична, економічна, культурна чи безпекова співпраця.

2. Джерельна база є достатньо широкою для здійснення всебічного дослідження історичних, гуманітарних та безпекових аспектів українсько-німецьких відносин. Вона охоплює наукові праці, міжнародні угоди, двосторонні договори, закони, нормативні акти, архівні документи, статистичні дані та видання як українських, так і німецьких авторів. З огляду на це, проведено обґрунтоване дослідження, яке включає всі ключові аспекти співпраці із запитами сучасних викликів, глибокому розумінню минулого та сьогодення відносин між Україною та Німеччиною, а також дозволяє прослідкувати розвиток партнерства у майбутньому.

3. Українсько-німецькі міждержавні відносини з моменту здобуття української незалежності у 1991 році стали ключовим елементом європейської інтеграції та міжнародної співпраці. Від початку офіційних дипломатичних контактів у 1992 році Німеччина виступала за важливу роль у підтримці демократичних перетворень в Україні та сприяла її інтеграції до європейських

структур. Перші візити високопосадовців заклали основу для підписання угод у різних сферах, що стало наступним етапом у зміцненні відносин.

На початку 2000-х років відносини стикнулися з новими викликами через сповільнення євроінтеграційних процесів і внутрішньополітичної кризи в Україні. Крім цього, Німеччина продовжувала підтримувати Україну в межах політики сусідства та Східного партнерства. Події Помаранчевої революції 2004 року стали переломним моментом, підтвердивши прагнення України до європейської інтеграції та пожвавивши двосторонній діалог. У подальші роки співпраця ускладнилася через розчарування уряду Німеччини темпами реформ в Україні, проте підтримка на міжнародній арені тривала.

ФНР залишається партнером України в її прагненні до інтеграції в ЄС. Угоди, укладені протягом 1990-х і 2000-х років, створили міцний фундамент для подальшої взаємодії, хоча події 29 листопада 2013 року, коли не відбулося підписання угоди про асоціацію з ЄС, показали складність цього шляху.

4. Відмова Віктора Януковича від підписання Угоди про асоціацію з ЄС викликала протестні настрої в Україні та обурення серед міжнародної спільноти. Революція Гідності стала першим поворотним моментом у відносинах з Німеччиною, яка підтримала Україну в процесі демократичних перетворень. Анексія Криму та початок війни на Донбасі призвели до запровадження ФРН санкцій проти Росії, що стало демонстрацією солідарності з Україною.

Федеративна Республіка Німеччина разом із Францією стали ініціаторами Нормандського формату, спрямованого на дипломатичне врегулювання конфлікту. Попри певний прогрес, Мінські угоди не принесли бажаного миру, а «формула Штайнмаєра» викликала неоднозначну реакцію через вигідність для РФ. Зустрічі в нормандському форматі тривали до 2019 року, але згодом цей формат вичерпав свій потенціал. Варто також зауважити, що Мінські угоди були єдиним документом, який регулював конфлікт між РФ та Україною, також варто згадати, що жодна із умов не була повноцінно виконана.

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну змусило Німеччину змінити свою політику щодо поставок зброї та економічної взаємодії з РФ. Після років

обережної дипломатії Німеччина погодилася надати Україні значну військову та гуманітарну допомогу. Це стало першим сигналом для міжнародної спільноти та підтвердженням рішучості Німеччини підтримувати Україну на всіх рівнях.

Також варто згадати, що повномасштабне вторгнення РФ у 2022 році змусило ФРН розглянути свою залежність від російських енергоресурсів. Відмова від «Північного потоку-2» та поступове зменшення імпорту нафти й газу стали першими кроками для забезпечення енергетичної безпеки Європи.

5. Гуманітарна співпраця між Україною та Федеративною Республікою Німеччиною відіграє важливу роль у зміцненні двосторонніх відносин, охоплюючи культурну, освітню, науково-технічну та медичну, енергетичну, екологічну та інші сфери. Завдяки підтримці Німеччини були створені чисельні культурні та освітні програми, енергетичні та екологічні проекти, які допомагають розширювати знання, підтримувати діалог між країнами.

У сфері культури є ініціативи, спрямовані на популяризацію української культури та історії в Німеччині та німецької культури в Україні. Спільні фестивалі, кінопокази та мистецькі проекти сприяють збереженню національної ідентичності та взаємозбагаченню культур. Особливого значення набули заходи, спрямовані на підтримку національної спадщини та збереження культурних установ України під час війни.

Освітня співпраця базується на академічних обмінах, стипендіальних програмах та розвитку спільних навчальних курсів. Такі ініціативи сприяють підвищенню якості освіти та професійної підготовки, а також розширюють можливості для наукового співробітництва. Спільні дослідницькі проекти та інноваційні ініціативи в науково-технічній сфері підтримують планування обох країн зміцнювати свій науковий потенціал.

Співпраця у сфері охорони довкілля допомагає Україні переймати досвід та надає змогу захистити та зберегти свою екосистему за допомогою спільних проектів. Співробітництво ж у енергетичній сфері набуло особливого значення після повномасштабного вторгнення, ФРН надає фінансову та технічну допомогу а також сприяє відбудові критичної та цивільної інфраструктури.

Медична співпраця набула досить вагомого значення під час війни, коли Німеччина активно підтримувала Україну, надаючи лікування пораненням, постачаючи медичне обладнання та підтримуючи програми з психологічного здоров'я. Також країна надає соціальні програми, спрямовані на підтримку внутрішньо переміщених осіб та ветеранів, допомагає адаптувати постраждалих від війни до нових умов життя.

6. На початку 1990-х років відбулися значні геополітичні зміни, події які стали поштовхом до формування нової європейської безпекової системи. З моменту здобуття незалежності Україна стала невід'ємною частиною європейської системи безпеки. Важливими кроками на цьому шляху стало підписання Будапештського меморандуму 1994 року та відмова від ядерного арсеналу. Це рішення підкреслило прихильність України до принципів глобальної та регіональної безпеки.

Військово-політичне співробітництво між Україною та Німеччиною поступово розширювалося. Однак постала одна з найбільших безпекових проблем анексія Криму та конфлікт на Донбасі. У вирішенні цього питання Німеччина спільно з Францією брала важливу роль, ініціювавши Нормандський формат для переговорів.

Після початку повномасштабної агресії Росії Федеративна Республіка Німеччина, пори свої переконання, погодилася надати Україні військову техніку, зокрема танки, системи ППО та артилерійські установки, також країна проводила на своїй території навчання для військових України.

Отже, українсько-німецька співпраця пройшла шлях від підтримки політичних реформ та культурного обміну до активної участі у військовій та гуманітарній допомозі. Історичний вимір міждержавних відносин має як поживлення співробітництва, так і сповільнення що охоплює ключові етапи розвитку двосторонніх відносин. Гуманітарний вимір демонструє високий рівень соціальної відповідальності Німеччини, особливо в умовах війни. Безпековий вимір стає визначальним фактором стабільності в регіоні та посилення зміцнення оборонних досягнень України.

У сучасних умовах українсько-німецькі відносини виходять за межі двостороннього співробітництва. Подальший розвиток цих відносин створює підґрунтя для інтеграції України в європейські структури та гарантує подальше зміцнення регіональної європейської структури безпеки.

Це дослідження надає комплексний погляд на українсько-німецькі відносини, окреслюючи не тільки політичні аспекти, але й глибокі гуманітарні та безпекові зв'язки. Воно може бути використане як основа для розробки стратегії подальшої співпраці, а також для визначення ключових пріоритетів на міжнародній арені.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Балашова С. С. Гете–Інститут – минуле та сучасність. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. 2013. Вип. 35. С. 150–155.
2. Берека В. Новітні підходи в методології та методиці викладання історії України. Наукові записки: Серія «Історія». 2017. № 1. С. 134–139.
3. Брага С. Зовнішньополітична проблематика на сторінках «Урядового кур’єра». Україна дипломатична. 2014. Вип. 15. С. 894–895.
4. Валіон О. Співробітництво між Україною й Німеччиною в науково-технічному вимірі (90-і роки ХХ ст.). Україна–Європа–Світ. 2008. Вип. 1. С. 170–177.
5. Віднянський С. Еволюція зовнішньої політики України (1991–2006 рр.). Український історичний журнал. 2006. № 4. С. 32–51.
6. Візит Штайнмаєра. Що він дав Україні і яку зброю привіз президент Німеччини. BBC News. 2022. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-63390706>
7. Війна Росії з Україною змушує Німеччину палити мости з Москвою. BBC News. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-61149115>
8. Вікуліна Н. Йоганнес Еберт: «Усі програми Гете-Інституту ми створюємо з місцевими колегами». День. 1998. URL: www.day.kyiv.ua/uk/article/denplaneti/yohannes-ebert-usi-programi-gete-institutu-mi-stvoryuemo-z-miscevimipartnerami
9. Віцеканцлер Німеччини Габек прибув до Києва. Deutsche Welle. 2023. URL: <https://www.dw.com/uk/vicekancler-nimeccini-gabek-pribuv-do-kieva/a-65210399>
10. Вперше з початку повномасштабної війни до України прибув президент Німеччини Штайнмаєр. Hromadske. URL: <https://hromadske.ua/posts/do-kiyeva-z-vizitom-pribuv-prezident-nimechchini-shtajnmayer-vpershe-z-lyutogo>
11. Гаврилюк А. В. Ефективність освітньої політики вищої освіти Німеччини. Проблеми сучасної педагогічної освіти. 2011. Вип. 33. Ч. 1. С. 40–46.
12. Герцог Роман. Партнерство, орієнтоване на перспективу. Час / Time. 1998. 19-25 лютого.

13. Голова МЗС Німеччини вдруге з початку війни відвідала Київ – медіа. Радіо свобода. 2022. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-berbok-ukyievi/32027507.html>
14. Громадське об'єднання «Українсько–Німецький Форум». URL: http://germany.agroua.net/content2.php?id_content2=109&id_menu2=&lang=ua
15. Грубов В. М. Нормандський формат у лещатах великої політики: хто і чого прагне?. «Epistemological studies in Philosophy, Social and Political Sciences». 2020. Т. 3, вип. 1. С. 156 - 169.
16. Гуцал С. Україна–Німеччина. Українська призма. Між стратегічним партнерством і безпекою. 2013. Вересень. С. 10–17.
17. Дні німецької науки в Україні. Botschaft der Bundesrepublik Deutschland. К.: 2009. 71 с.
18. Дні України в німецькому Бундестазі. Українсько-німецький форум. ГО «Українсько-Німецький Форум». URL: <https://www.d-u-forum.de/uk/>
19. Дні української культури в Ганновері. Uvnev. URL: <https://uvnev.de/uk/veranstaltung/>
20. До ЄС у турборежимі: як та коли розглядатимуть заявку України про прискорений вступ. Європейська правда. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/03/1/7134994/>
21. До Києва приїхала міністр закордонних справ Німеччини. Слово і діло. 2023. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/09/11/novyna/polityka/kyyeva-pryyixala-ministr-zakordonnyx-sprav-nimechchyny>
22. Договірні-правова база відносин України і ФРН, Україна і Німеччина - двосторонні відносини на початку 90-х років. – К., 1994. – С. 46-47.
23. Екологічні технології: ITUTробить ставку на трансфер ноу–хау. Deutschland. 2000. № 5. С. 34–35.
24. Жихарева Т. Л. Співробітництво Німеччини та України в галузі екології (1992–2007 рр.). Збірник наукових праць ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. Сер.: Історія та географія. 2012. Вип. 46. С. 114–117.

25. Жихарєва Т. Л. Формування договірно-правової бази українсько-німецьких відносин у галузі науки і освіти 1991–2006 рр. Вісник ЛНУ ім. Т. Шевченка. Сер.: Іст. науки. 2009. № 20. С. 244–250.
26. Заявка до НАТО, де нас не чекали: всі деталі рішення Зеленського про «швидкий вступ» до Альянсу. Європейська правда. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/10/2/7147904/>
27. Зустріч представників Спілки ректорів з представником Конференції ректорів Німеччини. Веб-сайт Спілки ректорів ВНЗ України. 2014. URL: www.vnz.univ.kiev.ua/content/view/86
28. Івченко О. Г. Україна в системі міжнародних відносин: історична ретроспектива та сучасний стан. К.: РІЦУАННП, 1997. 688 с.
29. Індекс 170. Засоби масової інформації (18 січня – 12 грудня 2002 р.), 47 арк.
30. Індекс 177. Аналітично-інформаційна робота (15 січня – 9 квітня 2002 р.), т. 1, 111 арк.
31. Індекс 800. Питання культурних зв'язків з закордоном (12 січня – 27 липня 2000 р.), т. 1, 138 арк.
32. Індекс 800. Питання культурних зв'язків з закордоном (15 січня – 12 грудня 2001 р.), 156 арк.
33. Індекс 800. Питання культурних зв'язків з закордоном (21 січня – 17 липня 1997 р.), т. 1, 140 арк.
34. Інформаційний бюлетень ДААД. 2014. Вид. 26. 4 с.
35. Кандидат авансом: 7 вимог, які має виконати Україна, щоб ЄС не скасував її новий статус. Європейська правда. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/06/18/7141516/>
36. Карпенко Т. На «хвилі» досвіду. Україна молода. 2014. URL: www.umoloda.kiev.ua/number/2556/158/90286/
37. Конарева Л. В. Україні створюють архів усної історії Євромайдану та подій кінця 2013-го – початку 2014 року. Урядовий кур'єр. 2014. URL: <http://ukurier.gov.ua/uk/news/v-ukrayini-stvoryuyut-arhiv-usnoyi-istoriyi-yevrom/>

38. Кондратюк С. В. Європейська політика об'єднаної Німеччини: монографія Київ, 2008. 264 с.
39. Копиленко М. Л. Українсько-німецькі відносини: здобутки, проблеми, перспективи. Київ: НІСД, 1996. 38 С.
40. Кривонос Р. А. Німеччина у структурі європейської співпраці: Монографія. К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський ун-т», 2004. 73-75 С.
41. Кудряченко А. Зовнішньополітичні засади незалежної України. Віче. 1996. №8. С. 137
42. Кудряченко А. І. Європейська політика Федеративної Республіки Німеччини (1970-1991 рр.). К., 1996. 240 С.
43. Кудряченко А. І. Україна в Європі: Контекст міжнародних відносин. Київ : Фенікс, 2011. 631 с.
44. Кудряченко А. І., Грабчук Г. О. Україна й Німеччина – двосторонні відносини на початку 90-х років. К., 1994. 48 С.
45. Кудряченко А. І., Рудич Ф. М., Храмов В. О. Геополітика. К: МАУД. 2004. 293 С.
46. Лопушинський І. Український Вільний Університет (УВУ) як провідний діаспорний навчальний заклад світу. Вісник Таврійської фундації. 2007. Вип. 4. С. 227–238.
47. Мартинов А. Ю. Українсько-німецьке співробітництво у контексті європейської інтеграції (90-ті роки ХХ століття). Ін-т історії України НАН України. Київ, 2000. 86 с.
48. Меморандум про взаєморозуміння щодо сприяння співробітництву у сфері науки, технологій та інновацій між Міністерством освіти і науки України та Федеральним міністерством освіти і наукових досліджень Федеративної Республіки Німеччина від 23.11.2009 р. Офіційний веб-сайт Посольства ФРН в Україні. URL: www.kiew.diplo.de/contentblob/3209088/Daten/1427/04_memorandum_ua.pdf
49. Меркель вважає, що умов для підписання асоціації з Україною наразі немає. Тиждень.ua. URL: <http://tyzhden.ua/News/65054>.

50. Міжнародний імідж України: міфи і реалії (аналітична доповідь УЦЕПД). Національна безпека і оборона. 2000. № 3. С. 2–16.
51. «Молоде радіо» та німецьке RadiJoJo презентували спільну радіoproграму. Веб-сайт «Молоде радіо». 2007. URL: www.molode.com.ua/?q=node/20
52. Молчанов Д. Соціальна педіатрія в Україні: концепція, завдання, перспективи. Здоров'я України. 2011. С. 10–11.
53. Німеччина виділить 14 млн євро на природоохоронні заходи в Україні. Урядовий портал. 2014. URL: www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=247823439
54. Німеччина зазнає найбільших збитків через санкції проти РФ. Європейська правда. 2023. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2017/12/14/7075046/>
55. Німеччина збільшує підтримку України у сфері охорони довкілля і захисту клімату. Укрінформ. 2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3676405-nimeccina-zbilsue-pidtrimku-ukraini-u-sferi-ohoroni-dovkilla-i-zahistu-klimatu.html>
56. Німеччина знову відмовилася надати зброю Україні – міністр оборони ФРН. Радіо Свобода. 2022. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-nimechchyna-zbroya/31689763.html>.
57. Німеччина зупиняє запуск «Північного потоку 2» - Шольц. BBC News. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-60477638>
58. Німеччина й Україна поглиблюють співробітництво. Портал «Європейський простір». 20.09.2007 р. URL: <http://eu.prostir.ua/news/5660.html>
59. Новий етап у співпраці: Україна та Німеччина розпочинають розробку нового проєкту для лісового сектору. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. 2024. URL: <https://mepr.gov.ua/novyj-etap-u-spivpratsi-ukrayina-ta-nimechchyna-rozpochynayut-rozrobku-novogo-proyektu-dlya-lisovogo-sektoru/>
60. НТКУ підписала договір про співробітництво з компанією Mitteldeutscher Rundfunk. Офіційний веб-сайт Державного комітету телебачення і радіомовлення України. 2010. URL: www.comin.kmu.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=78177

61. ОБСЄ оприлюднила підписаний у Мінську протокол (документ). URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/26570262.html>
62. Опанасенко О. І. Діяльність Німецько-Українського та Україно-Німецького Форумів як складова культурного співробітництва Україна. Німеччина. Гілея. 2008. Вип. 15. С. 68–76.
63. Опанасенко О. І. Українсько-німецьке культурне співробітництво 1991–2008 рр.: дис. канд. іст. наук: 07.00.01. Київ, 2010. 238 с.
64. Основні відомості про допомогу українським біженцям. Офіційний сайт Федерального відомства у справах міграції та біженців. 2023. URL: <https://www.germany4ukraine.de/hilfeportal-ua>
65. Пантьо О. О. Формування нової зовнішньої політики Німеччини: європейський вектор. Науковий вісник Ужгородського університету. Сер.: Історія. 2008. Вип. 20. С. 154–160.
66. Перший Національний підписав договір про співробітництво з компанією «MITTELDEUTSCHER RUNDFUNK». Веб-сайт Першого національного телеканалу. 2010. URL: <http://old.1tv.com.ua/uk/about/history>
67. Перший національний познайомить з детективами та документальними фільмами німецького каналу MDR. Телекритика. 2014. URL: http://ua.telekritika.ua/rinok/2014-10-06/98898?theme_page=0
68. Підсилення від міжнародних партнерів: підписано домовленість про співпрацю з Німеччиною. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. 2023. URL: <https://mon.gov.ua/news/pidsilennya-vid-mizhnarodnikh-partneriv-pidpisano-domovlenist-pro-spivpratsyu-z-nimechchinoyu>
69. Підтримка України у війні та статус кандидата до ЄС: підсумки візиту європейських лідерів до Києва. Суспільне новини. 2022. URL: <https://susplne.media/251288-pidtrimka-ukraini-u-vijni-ta-status-kandidata-do-es-pidsumki-vizitu-evropejskih-lideriv-do-kieva/>
70. Політичні відносини між Україною та Німеччиною. Посольство України у Федеративній Республіці Німеччина. URL: <http://germany.mfa.gov.ua/ua/ukraine-de/diplomacy>.

71. Портников В. Війна Росії з Україною і розчарування Ангели Меркель. Чого очікувала від Путіна?. Радіо Свобода. 2021. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/ukrayina-merkel-putin/31582503.html>.
72. Посол Німеччини: У НАТО зараз щодня обговорюють те, як відповісти у разі ядерного удару. Європейська правда. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/interview/2022/09/28/7147648>
73. Представництво Фонду Фрідріха Науманна в Україні. Офіційна інтернет-сторінка Фонду Фрідріха Науманна. URL: <http://fnst.org/content/ukrayina-ta-bilorus>
74. Президент зустрівся з главою МЗС Німеччини. Офіційний сайт Посольства України у Федеративній Республіці Німеччині. 2024. URL: <https://germany.mfa.gov.ua/news/treffen-des-prasidenten-der-ukraine-mit-der-bundesaussenministerin-annalena-baerbock>
75. Приймак Б. Політика Німеччини щодо держав Центральної та Східної Європи у період канцлерства Ангели Меркель: дис. канд. політ наук: 23.00.04. Київ, 2018. 232 с. URL: http://false-science.ucoz.ua/Pryimak/dis_Pryimak.pdf.
76. Прикарпатська влада переживає за екологію. Інтернет-видання «ПРАВДА.if.ua». 2014. URL: <http://pravda.if.ua/news-65626.html>
77. Про Основні напрями зовнішньої політики України : Постанова Верхов. Ради України від 18.03.1993 № 3076-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3076-12#Text>
78. Протокол № 4 засідання виконкому Ради Західного наукового центру Національної академії наук України та Міністерства освіти і науки України від 27 вересня 2013 р. Веб-сайт Західного наукового центру НАН України. URL: <https://znc.com.ua/ukr/index.php>
79. Протокол першого засідання українсько-німецької робочої групи по науково-технічному співробітництву від 27.10.1997 р. Офіційний веб-сайт Посольства ФРН в Україні. URL: www.kiew.diplo.de/contentblob/3209008/
80. Протокол про співробітництво між Державним комітетом архівів України та Федеральним архівом Федеративної Республіки Німеччина від 13.11.2002 р. у м.

Марселі. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/276_039Daten/1429728/03_protokoll_erste_wtz_sitzung_1997.pdf

81. Пьорцген Д. Погляд на Україну з Німеччини : стережіться ілюзій щодо Європи. Європейська правда. 2015. URL: www.eurointegration.com.ua/articles/2015/06/15/7034812/

82. Райнер Лінднер: «Ми активно агітуватимемо за підписання угоди про асоціацію». Голос України. 10 жовтня 2013. № 189 (5689). С. 20.

83. Розенбом К. Екологічний ринок України : німецько-українська кооперація. Deutschland. 1997. № 5. С. 36–37.

84. Російсько-українська війна – битва за майбутнє людської цивілізації. Незалежний аналітичний центр геополітичних досліджень Борисфен Інтел. 2023. URL: <https://bintel.org.ua/analytics/geopolitics/rosiysko-ukrayinska-viyna-bytva-zamaybutnye-lyudskoyi-tsyvilizatsiyi/>

85. Савінок В. Німецько-українські відносини: чи реальна трансформація? Офіційний сайт Посольства Федеративної Республіки Німеччина в Києві. URL: <https://kiev.diplo.de/ua-uk/themen/politik/-1784156>

86. Самборська О. Розвиток німецько-українських стосунків. Історія і сьогодення. Інтернет-портал «Хата скраю». 28.10.2008. URL: <https://ukrajinciberlinu.wordpress.com/2008/10/28/>

87. Сидорук Т. В. Позиції держав-членів ЄС щодо російсько-українського конфлікту. Вісник Львівського університету. Серія: «Міжнародні відносини». 2015. Вип. 36. Ч. 3. 13–19 С.

88. Сидорук Т. В. Роль Німеччини у формуванні спільної позиції ЄС щодо російсько-українського конфлікту. Стратегічні пріоритети. 2015. Вип. № 3(36). 33–37 С.

89. Сіцінський Н. А. Особливості зовнішньополітичного дискурсу в період збройного конфлікту на сході України в рамках щорічної мюнхенської конференції з безпеки. Інвестиції: практика та досвід. 2017. № 7, квіт. С.104–109. URL: https://www.investplan.com.ua/pdf/7_2017/22.pdf.

90. П'ять схем, як Росія обходить санкції з 2014 року. Свідомі. 2024. URL: https://svidomi.in.ua/page/16_08_2022_100222
91. Солошенко В.В. Політика зближення України з Європейським Союзом (погляд з Німеччини). Віче. 2009. № 22. URL: <http://www.viche.info/journal/1743/>.
92. Спільна заява Державного комітету України з питань науки і технологій та Федеральним міністерством наукових досліджень і технологій ФРН про науково-технічні відносини від 10.06.1993 р. Зібрання чинних міжнародних договорів України : офіц. вид. / за заг. ред. Б. І. Тарасюка. – К. : Концерн : «Видавничий дім «Ін Юре». Том 3, кн. 1. С. 770–771.
93. Спільна заява за підсумками круглого столу з обговорення стану готовності до підписання Угоди про асоціацію та поглиблену всеохоплюючу зону вільної торгівлі з ЄС, а також першочергових завдань на шляху Європейської інтеграції України. Голос України. 16 жовтня 2013. № 193 (5693). С. 2.
94. Старостенко Г. В. Українсько-німецькі відносини: політичний та безпековий виміри співробітництва : автореф. дис. ... канд. політ. наук. Київ, 2004. 21 с.
95. Степанов В. Керівники дипломатичних представництв України та Німеччини під кутом зору їхнього впливу на розвиток двосторонніх відносин. Вісник Львівського університету. Сер.: Міжнародні відносини. 2013. Вип. 32. С. 109–120.
96. Столтенберг прокоментував заявку України на вступ до НАТО. Hromadske. URL: <https://hromadske.ua/posts/stoltenberg-prokomentuvav-zayavku-ukrayini-na-vstup-do-nato>
97. Так Німеччина підтримує Україну. Офіційний сайт Представництва Федеративної Республіки Німеччина в Україні. URL: <https://ukraine.diplo.de/ua-uk/deutschland-und-die-ukraine/-/2638666>
98. Тарасовський Ю. Німеччина блокує постачання естонської зброї в Україну. – Wall Street Journal. Forbes.ua. 2022. URL: <https://forbes.ua/news/nimechchina-blokue-postachannya-estonskoi-zbroi-v-ukrainu-wall-street-journal-24012022-3346>
99. Тиждень німецького кіно на Першому. Веб-сайт Першого національного телеканалу. 2011. URL: <http://1tv.com.ua/news/channel/4299>

100. У Берліні відкрився фестиваль авторського українського кіно. Deutsche Welle. 2024. URL: <https://www.dw.com/uk/u-berlini-vidkriwsa-festival-avtorskogo-ukrainskogo-kino/a-70582176>
101. У Музеї Берлінської стіни відбудеться виставка про Майдан. Кореспондент. 2014. URL: <http://ua.korrespondent.net/showbiz/culture/3371561-u-muzei-berlinskoistinyvidbudetsia-vystavka-pro-maidan>
102. Угода між Урядом України та Урядом Федеративної Республіки Німеччина про культурне співробітництво від 15.02.1993 р. Зібрання чинних міжнародних договорів України: офіц. вид. Т. 3, кн. 2. Липень –грудень 1993 р. за заг. ред. Б. І. Тарасюка. К: Концерн «Видавничий дім “Ін Юре”». С. 73–80.
103. Угода між Урядом України та Урядом Федеративної Республіки Німеччина про співробітництво в галузі охорони навколишнього середовища, 10.06.1993 р. Зібрання чинних міжнародних договорів України: офіц. вид. Т 3, кн. 1. за заг. ред. Б. І. Тарасюка. К.: Концерн «Видавничий дім “Ін Юре”». С. 767–769.
104. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014. Верховна Рада України. Офіційний веб-портал. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/984_011.
105. Угода про співпрацю між вищими навчальними закладами України та Німеччиною від 15 грудня 2014 р. Веб-сайт Спілки ректорів ВНЗ України. URL: www.vnz.univ.kiev.ua/files/00018_Ygoda_2014_nim.PDF
106. Укладення Угоди про асоціацію буде найкращим стимулом для України у здійсненні всеосяжних реформ. Верховна Рада України. Офіційний веб-портал. URL: <http://rada.gov.ua/news/Novyny/Povidomlennya/73264.html>
107. Україна і Німеччина вийшли на новий рівень енергетичного партнерства. Урядовий портал. 2020. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukrayina-i-nimechchina-vijshli-na-novij-riven-energetichnogo-partnerstva>
108. Україна і Німеччина посилюватимуть співпрацю щодо захисту культурної спадщини та розвиватимуть безбар’єрні літературні проекти. Офіційний сайт Міністерства культури та стратегічних комунікацій України. 2023. URL:

<https://mcsc.gov.ua/news/ukrayina-i-nimechchyna-posylyuvatymut-spivpraczu-shhodo-zahystu-kulturnoyi-spadshhyny-ta-rozvyvatymut-bezbar%CA%BCyerni-literaturni-proyekty/>

109. Україна та Німеччина домовилися про посилення співпраці у сфері охорони здоров'я. Офіційний сайт Міністерства охорони здоров'я України. 2024. URL: <https://moz.gov.ua/uk/ukraina-ta-nimechchina-domovilisja-pro-posilennja-spivpraci-u-sferi-ohoroni-zdorovja>

110. Україна: Стратегічні пріоритети. Аналітичні оцінки 2006. Монографія. За ред. О. С. Власюка. К.: НІСД, 2006. 576 с.

111. Україна: утвердження незалежної держави (1991–2001). за ред. В. М. Литвина. Київ, Альтернативи. 2001. 704 с.

112. Український медичний центр реабілітації дітей з органічним ураженням нервової системи Міністерства охорони здоров'я України (1996–2011). 2011. 24 с.

113. Українсько-німецьке співробітництво з питань ВІЛ/СНІДу. Вісник з питань ВІЛ/СНІДу в Україні. 2012. Вип. 2. С. 1–6. URL: www.snid.cv.ua/files/editor/Newsletter%20%232_March-April_UKR.pdf

114. УТР та Deutsche Welle вироблятимуть спільні теле- та інтернет-проекти. Телекритика. 28.10.2014 URL: www.ua.telekritika.ua/rinok/print/99796

115. Фестиваль "Нове німецьке кіно": прем'єри німецького кінематографу покажуть в Україні. 2023. URL: <https://suspilne.media/culture/600203-festival-nove-nimecke-kino-premeri-nimeckogo-kinematografa-pokazut-v-ukraini/>

116. Фізінгер К. Фонд Ганса Зайделя у Східній Європі. Deutschland. 1996. № 3. С. 33–35.

117. Харлан, Г. Україна в східноєвропейській політиці Федеративної Республіки Німеччина (2005-2015 рр.). Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки: міжвід. зб. наук. пр. 2016. Вип. 25. С. 238

118. Химинець В. В. Німецькі політичні фонди в Україні : досвід і перспективи діяльності (1990-ті – 2005 роки). Вісник Чернігівського державного педагогічного університету. Сер. : Іст. науки. 2006. Вип. 34. № 4. С.164–168.

119. Хім'як А. Роль ФРН у врегулюванні російсько-українського конфлікту. Гілея: науковий вісник. 2016. № 124. С. 335-340.
120. Центральний державний архів громадських об'єднань України. - Ф.1. ЦК КПУ. - Оп. 32 - Спр. 2572. 300 арк.
121. Шеренговський Д. Рамштайн грає для України: чому зустріч у Німеччині стала проривом у постачанні зброї. Європейська правда. 2022. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/04/27/7138482/>.
122. Шеферс Р. Німецько-українські стосунки на міцному фундаменті, налаштовані на майбутнє. Україна дипломатична: науковий щорічник. 2007. Вип. 8. С. 591–592.
123. Щур М. Україна на роздоріжжі – огляд німецькомовної преси. Радіо Свобода. 2004. URL: <http://www.radiosvoboda.org/a/911391.html>
124. Як у Бундестазі обговорювали асоціацію України з ЄС. Deutsche Welle. URL: <http://www.dw.com/uk>
127. Яцишин М. М. Українсько-німецькі культурні зв'язки кінця 80-х – у 90-ті роки ХХ століття. Луцьк: Ред.-вид. від. «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки. 1999. 206 с.
128. Antrag der Abgeordneten Claudia Nolte... und der Fraktion der CDU/CSU. Für eine klare europäische Perspektive der Ukraine. Deutscher Bundestag. 15. Wahlperiode. Druck sache 15/5021. 08.03.2005. 4 s. URL: <http://dip21.bundestag.de/dip21/btd/15/050/1505021.pdf>
129. Åslund A., Snegovaya M. The impact of Western sanctions on Russia and how they can be made even more effective. Atlantic Council report. 2021.
130. Atland K. Destined for deadlock? Russia, Ukraine, and the unfulfilled Minsk agreements. Post-Soviet Affairs. 2020. Vol. 36, no. 2. P. 122-139
131. Bundeskanzler Olaf Scholz. Der russische Überfall markiert eine Zeitenwende. Es ist unsere Pflicht, die Ukraine nach Kräften zu unterstützen bei der Verteidigung gegen. Twitter. 26/02/2022. URL:<https://twitter.com/Bundeskanzler/status/1497632817450266632>.

132. Daehnhardt P. German foreign policy, the Ukraine crisis and the euro-atlantic order: assessing the dynamics of change, German politics, 2018. Vol. 27, no. 4. P. 516-538.
133. Deutsche Außenpolitik und Östliche Partnerschaft. Positionspapier der Expertengruppe Östliche Partnerschaft. DGAPstandpunkt. 2012. № 1. 4 s. URL: <https://dgap.org/de/article/getFullPDF/20492>.
134. Die Ukraine in den Augen Deutschlands. Bilder und Wahrnehmungen eines Landes im Umbruch. Deutsche Gesellschaft für internationale Zusammenarbeit. URL: http://ukraine-woche.de/wp-content/uploads/2018/03/Die-Ukraine-in-den-AugenDeutschlands_de.pdf.
135. Fäslér P., Held G., Savizkij D. Lemberg-Lwov-Lviv. Eine Stadt im Schnittpunkt europäischer Kulturen. Köln Böhlau, 1993. 207 S.
136. Forsberg T. From Ostpolitik to ‘frostpolitik’? Merkel, Putin and German foreign policy towards Russia. International Affairs. 2016. №92. P. 21–42. URL: https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/publications/ia/INTA92_1_02_Forb_erg.pdf.
137. Franke T. Neue Sicht auf die Ukraine. Deutschlandfunk. 30.05.2015. URL: www.deutschlandfunk.de/deutsch-ukrainische-historikerkommission-neue-sicht-auf-die.691.de.html?dram:article_id=321301
138. Guarascio F. EU's full ban on Russian coal to be pushed back to mid-August - sources. Reuters. 2022. URL: <https://www.reuters.com/business/energy/eus-full-ban-russian-coal-be-pushed-back-mid-august-source-2022-04-07>
139. Hausmann G., Kappeler A. Ukraine. Gegenwart und Geschichte eines Staates - Baden-Baden Nomos: Verl. Nationen und Nationalitäten in Osteuropa & Bd. 1.1993. 402 S.
140. «Ich habe mich geirrt». Tagesschau. URL: <https://www.tagesschau.de/inland/steinmeier-russland-109.html>
141. Juliane Besters-Dilger. Die Ukraine in Europa. Aktuelle Lage, Hintergründe und Perspektiven. Wien.: Bohlau, 2002.
142. Kappeler A. Kleine Geschichte der Ukraine. München: C. H. Beck. 1994. 285 S.

143. Lindner R. Die Ukraine und Deutschland im neuen Europa. Die neue Ukraine: Gesellschaft – Wirtschaft – Politik (1991–2001). Hg. von Gerhard Simon. Köln ; Weimar ; Wien : Böhlau, 2002. S. 297–320.
144. Merkel A. Erklärung der Bundesregierung — Zehn Jahre Tschernobyl, abgegeben von Bundesministerin Dr. Merkel vor dem Deutschen Bundestag. 02. Mai 1996. Bulletin der Bundesregierung. Die Bundesregierung. URL: http://www.bundesregierung.de/Content/DE/Bulletin/1990-1999/1996/34-96_Merkel.html.
145. Merkel A. Rede von Bundeskanzlerin Angela Merkel anlässlich der 51. Münchner Sicherheitskonferenz. Die Bundesregierung. URL: <http://www.bundesregierung.de/Content/DE/Rede/2015/02/2015-02-07-merkelsicherheitskonferenz.html;jsessionid=1F82EEF4BF4319489ECB45B68B6B6294.s1t2>.
146. Nord Stream Gas Leaks May Be a New Disaster for the Climate. Bloomberg. URL: www.bloomberg.com/news/articles/2022-09-28/nord-stream-gas-leaks-could-be-unprecedented-climate-disaster
147. OSCE. Package of measures for the implementation of the Minsk agreements. Organization for Security and CO-operation in Europe | OSCE. 2015. URL: <https://www.osce.org/cio/140156>.
148. OSCE. Protocol on the results of consultations of the Trilateral Contact Group, signed in Minsk, 5 September 2014. Organization for Security and Co-operation in Europe | OSCE. 2014. URL: <https://www.osce.org/home/123257>
150. Positionspapier Russland. CDU/CSU. Fraktion im Deutschen Bundestag. Beschluss vom 29. November 2016. S. 2. URL: https://www.cducsu.de/sites/default/files/positionspapier_russland_final_clean.pdf
151. Reiter E. (Hrsg). Die Strategische Lage im Osten der EU. Wien: Internationales Institut für Liberale Politik Wien Semmering, 2014. s. 267.
152. Ronald Asmus, Stefan Lanaby. NATO and the Have-Nots Reassurance after Enlargement. Foreign Affairs. Nov/Dec 19%. 18 p.
153. Sabine Fischer. Die russische Politik gegenüber der Ukraine und Weißrussland

Der Vertrag über die abschliessende Regelung in Bezug auf Deutschland. Kaiser K. Deutschlands Vereinigung. Bergisch Gladbach: Bastei- Lübbe, 1991. 260 S.

154. Seibel W. Arduous learning or new uncertainties? The emergence of German diplomacy in the Ukrainian crisis. *Global Policy*. 2015. Vol. 6. P. 56–72. URL: <https://doi.org/10.1111/1758-5899.12229>

155. Speck U. German power and the Ukraine conflict. *Carnegie Europe*. 2015. URL: <https://carnegieeurope.eu/2015/03/26/german-power-and-ukraine-conflict-pub-59501>.

156. Speech by Foreign Minister Frank Walter Steinmeier at the 50th Munich security conference. German Federal Foreign Office. 2014. URL: <https://www.auswauertigesamt.de/en/newsroom/news/140201-bm-muesiko/259556>.

157. Steinmeier setzt auf Verhandlungen mit Russland. URL: <http://www.handelsblatt.com/politik/international/ukrainekonfliktsteinmeiersetzttaufverhandlungen-mit-russland/11459016.html>.

158. Szabo S. *Germany, Russia and the rise of geo-economics*. London: Bloomsbury. 2015. 146 p.

159. *Universitas Libera Ucrainensis: 1921–2011*. упоряд. У. Пацке, М. Шафовал, Р. Яремко. МЮНХЕН: Druckerei & Verlag Steinmeier, 2011. 852 с.

160. Wahlperiode. Drucksache 18/2029. 01.07.2014. s. 8. URL: <http://dipbt.bundestag.de/dip21/btd/18/021/1802198.pdf>